

SREDNJEVEŠKA STAVBNA DEDIŠČINA AVGUŠTINK, OBSERVANTOV,
TRETJEREDNIKOV IN SERVITOV V SLOVENSKI ISTRI

Mija OTER GORENČIČ

Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, SI-1000 Ljubljana, Novi trg 2
e-mail: moter@zrc-sazu.si

IZVLEČEK

Prispevek obravnava srednjeveško arhitekturo in stavbno plastiko samostanov avguštink, observantov, tretjerednikov in servitov v slovenski Istri. Koprška cerkev avguštink ustreza severnoitalijanskim avguštinskim cerkvam, arhitekturni detajli observantske cerkve v Bernardinu se ujemajo z visokogotsko beneško arhitekturo in stavbno plastiko, koprška observantska cerkev je bila po tlorisu morda sorodna bernardinski, s katero jo deloma povezuje stavbna plastika. Tloris koprške servitske cerkve ustreza neohranjeni beneški servitski cerkvi San Giacomo alla Zueca, stavbno plastiko pa v primerjavi z bernardinsko lahko pripišemo drugi kamnoseški roki in nekoliko poznejšemu nastanku. Luneta v koprškem Pokrajinskem muzeju, ki naj bi bila nekdanj v servitskem samostanu, izvira najverjetneje z minoritske cerkve.

Ključne besede: srednji vek, Istra, arhitektura, stavbna plastika, samostani, avguštinke, observanti, frančiškani, tretjeredniki, glagoljaši, serviti, minoriti

PATRIMONIO ARCHITETTONICO MEDIEVALE DELLE AGOSTINIANE, DEGLI
OSSERVANTI, DEI TERZIARI FRANCESCANI E DEI SERVITI NELL'ISTRIA SLOVENA

SINTESI

Nel contributo vengono presentati l'architettura e la decorazione scultoria medievale dei monasteri di Osservanti, Terziari Francescani e Serviti e del convento di Agostiniane nell'Istria slovena. La chiesa delle Agostiniane capodistriane è conforme alle chiese conventuali agostiniane dell'Italia settentrionale. I dettagli architettonici della chiesa monastica degli Osservanti presso Bernardino sono in sintonia con l'architettura e decorazione scultoria tardo gotica veneziana, la planimetria della chiesa capodistriana degli Osservanti può darsi somigliava a quella di Bernardino, con la quale è parzialmente collegata tramite la decorazione plastica. La pianta della chiesa dei Serviti a Capodistria corrisponde a quella della distrutta chiesa servita San Giacomo alla Zueca a Venezia, mentre la decorazione scultoria a Capodistria in confronto con quella di Bernardino è di un'altra mano ed è più tarda. Lunetta conservata presso il Museo Regionale di Capodistria, la provenienza della quale è attribuita al monastero dei Serviti capodistriani, è probabilmente dell'origine dalla chiesa minorita a Capodistria.

Parole chiave: medioevo, Istra, architettura, decorazione scultoria, monastero, convento, Agostiniane, Osservanti, Terziari Francescani, Glagoliti, Serviti, Frati Minori Francescani

Namen pričujočega prispevka je analiza srednjeveške arhitekture in stavbne plastike avguštink, observantov, tretjerednikov in servitov v slovenski Istri. Skupaj z že objavljeno predstavitevijo arhitekture in stavbne plastike benediktincev, dominikancev, manjših bratov sv. Frančiška in klaris v slovenski Istri do leta 1500 (Oter Gorenčič 2012) je s tem prispevkom omogočen celovit pregled nad srednjeveško samostansko stavbno dediščino v tem delu Slovenije.¹

AVGUŠTINKE

Začetki koprskega samostana avguštink segajo v leto 1318, ko je koprski škof Tomaž de'Contarini žene, ki so pri cerkvi sv. Blaža že živele kot redovna skupnost, vendar brez zaobljube, na njihovo prošnjo vključil v red avguštink (gl. Naldini 1700, 230–235; Naldini 2001, 168–172). Po letu 1400 je samostan zaradi neugodnih zunanjih okoliščin in premajhnega števila redovnic preživel vse težje čase in med 1458 in 1460 opustel. Leta 1460 ga je kardinal Bessarione kot cerkveni beneficij dodelil arhidiakonu koprške stolnice Janezu Zarottiju, ki pa se je na podlagi ljudskega negodovanja in želje po vrnitvi redovnic podarjenemu beneficiju v nadaljevanju odpovedal. Leta 1474 je bila podpisana listina o vrnitvi stavb avguštinskim redovnicam (Naldini 1700, 236–237; Naldini 2001, 172–173). Ob vizitaciji Agostina Valiera je imela njihova cerkev tri oltarje (Lavrič 1986, 76; Parentin 1997, 290; gl. tudi Lavrič 1989, 72). Samostan je deloval do razpustitve v letu 1806 (Kontestabile Rovis 2001, 16, 52, op. 60).²

O cerkveni stavbi je Naldini zapisal (Naldini 1700, 241–242; Naldini 2001, 176–177), da je »po nastanku zelo stara, a po obsegu ni velika. Sestoji iz ene same ladje, vendar premore običajen kor in pet urejenih oltarjev.« O samostanskem poslopju pa, da je na več mestih ustrezno obnovljeno, v zadnjih letih pa so ga na dokaj prostornem predelu povečali z dozidavo nove stavbe za običajne samostanske govorilnice (Naldini 1700, 243; Naldini 2001, 177). Današnji izgled cerkve na Dellavalijski ulici je rezultat del v letu 1701, vendar pa cerkev tedaj ni bila na novo zgrajena,³ marveč le predelana. Na severni in južni strani so namreč prezentirani srednjeveški zidovi s plitvimi oporniki oz. lizenami, ki so spodaj poravnani z na vrhu poševno porezanim talnim zidcem (sl. 1).

Avguštinski red je v Italiji v drugi polovici 13. stoletja uveljavil tip dolgih enoladijskih breztranseptnih cerkva s križnoobokanim vzhodnim zaključkom, ki so ga sestavljale običajno ravnoključene ena ali pa tri kapele. Severnoitalijanske avguštinske cerkve⁴ so mdr. prepoznavne po romanski lombardski tradiciji členitve

Sl. 1: Koper, cerkev sv. Blaža, severna zunanjščina
Fig. 1: Koper/Capodistria, Church of St. Blais, north exterior

zunanjih sten (sl. 2) z vrsto plitvih opornikov oz. lizen, ki slonijo na talnem zidcu, zgoraj pa jih zaključuje zidec slepih arkadic (gl. Pistilli 1994, 847 in nasl.; Pistilli 2000, 43; prim. Rossini 2000, 86–87, 98, 99; gl. tudi Franzoi, Di Stefano 1976, 89, 129–131, 149; Bassi 1997, 226–232, 272–281). Prav takšna je bila morda tudi zunanjščina koprške cerkve, saj njen ohranjeni del temu tipu povsem ustreza. Sodeč po Naldinijevem opisu cerkve, je bil njen tloris morda soroden domnevni stavbni zasnovi avguštinskih cerkva sv. Evfemije v Veroni (sl. 3) in sv. Jakoba Velikega v Bologni s konca 13., začetka 14. stoletja (gl. Pistilli 2000, 43–48, 54, 59; prim. Van der Ploeg 2000, 65–68, 70).

V sklopu obnovitvenih del je bil v prvi polovici leta 2011 v prostoru za prezbiterijem odkrit kapitelni vodnjak, ki ima obliko prisekanega stožca, edini ornament

1 Stanje raziskav za vse obravnavane redove je predstavljeno v objavi Oter Gorenčič 2012.

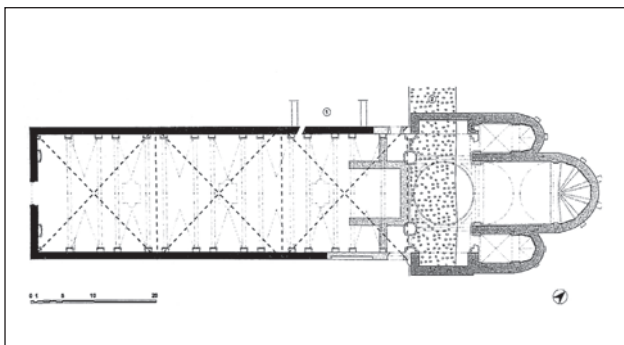
2 Marušič 1989, 59, kot leto ukinitve navaja 1805; Žitko 1989, 41, pa piše, da je samostan deloval do 1816.

3 Curk, Vidmar, Radovanovič 2008, 112, pišejo, da je bila sedanja cerkev zgrajena 1701; prim. Lavrič 1986, 174, op. 92.

4 O samostanih avguštink v Benetkah gl. Pedani 1985.

Sl. 2: Verona, cerkev sv. Evfemije, južna zunanjščina
Fig. 2: Verona, Church of St. Euphemia, south exterior

Sl. 3: Verona, cerkev sv. Evfemije, tloris
Fig. 3: Verona, Church of St. Euphemia, ground plan

pa so majhni, nekoliko konkavno porezani vogalni listi, ki iz jedra izstopajo v zgornji tretjini vodnjaka in segajo do vrha kvadratne krovne plošče, katere vogal se na list izteka kot zametek sredinske žile (sl. 4). Sorodnega vodnjaka med beneškimi, ki jih obravnava Aldo Rizzi (Rizzi 1992), ni. Še najbližji mu je vodnjak na Corte del Trapolin (župnija Madona de l'Orto, Sestiere di Canaregio), ki je pogojno datiran v 16. stoletje (gl. Rizzi 1992, 165, 183). V cerkvi leži tudi povsem gladek kapitel s kvadratno krovno ploščo, ki pa ga zaradi odsotnosti kakršnihkoli slogovno povednih detajlov ne moremo časovno umestiti.

OBSERVANTI

Observanti so prišli na Primorsko v sredini 15. stoletja. Leta 1450 je Janez Kapistran, tedaj generalni vikar observantov,⁵ med svojo potjo prek Istre na željo Pirančanov privolil v izgradnjo postojanke njegovega reda izven piranskega obzidja v bližini cerkve sv. Marije Rožnovenske (Naldini 1700, 302–303; Naldini 2001, 220–221; prim. Caprin 1905–1907, I, 14).⁶ Izbira mesta se ujema s severnoitalijanskimi srednjeveškimi observantskimi samostani, ki so bili vsi grajeni na nekoliko izolirani, a strateško pomembni legi (gl. Imesch Oehry 1991, 21). Samostan je bil dokončan in naseljen leta 1452. Na fasadi je bil vklesan napis *Hanc Sacram*

Sl. 4: Koper, cerkev sv. Blaža, vodnjak
Fig. 4: Koper/Capodistria, Church of St. Blais, well

⁵ O Janezu Kapistranu gl. Hundsbichler 1982 (z nadaljnjo literaturo).

⁶ Cerkev Marije Rožnovenske Naldini omenja pri naštevanju cerkva vzdolž Fažanske doline. O njej pove le, da stoji na vzpetini nad istoimenskim pristaniščem in da je v primerjavi z ostalimi po obsegu največja in najlepša. Dodaja, da se tamkajšnje cerkve razlikujejo le po legi in imenu, saj je zgradba ene služila kot vzorec za gradnjo druge, kar velja tudi za opremo (Naldini 1700, 314; Naldini 2001, 229–230). Kandler 1855, 51, navaja, da je Janez Kapistran samostan ustanovil leta 1452; Bvdinis 1928, 57, piše, da sta bila samostan in cerkev zgrajena na Kapistranovo pobudo 1451, cerkev pa je bila posvečena 1452. Parentin 1982, 79, navaja, da je Janez Kapistran prišel 1452. Pri Curk, Vidmar, Radovanovič 2008, 299, 302, pa preberemo, da je samostan, ki ga je 1452 začel graditi Janez Kapistran, nasledil nekdanjega benediktinskega s cerkvijo Marije Rožne, ki se omenja že v 12. stoletju in je stal v bližini poslopja Vesna. Kot lahko preberemo npr. pri Morteani 1984, 140; Alberi 2001, 583; Cigui 2007 (Alisi 1943), 436; prim. De Franceschi 1879, 485, je v Portorožu stala benediktinska postojanka sv. Lovrenca. Kandler 1879, 23 (enako Kandler 1995, 37), piše, da je benediktinski samostan sv. Lovrenca (na tem mestu danes stojita portoroški Hotel Metropol in Casino) deloval do 1300; gl. tudi Ostojić 1965, 91.

Sl. 5: Bernardin, ostanki cerkve sv. Bernardina
Fig. 5: Bernardin/San Bernardino, remains of the Church of St. Bernardine

Ædem, & Domum Religiosam / Cives Pyranenses pysimi / Sancto Bernardino, & Fratibus Minoribus / Dedicarunt M.CCCC. LII (Naldini 1700, 302–303; Naldini 2001, 221). V cerkvi je bila tudi kapela Milostne Matere božje, ki so jo posvetili okoli 1490 (gl. Drinovec, Hojer 1972, 1; Mzsv Piran 1973a, 1; Pucer 2005, 195). V Piranu so imeli observanti v bližini cerkve sv. Mihaela (Naldini 1700, 305; Naldini 2001, 222) oziroma v bližini minoritskega samostana (Naldini 1700, 297; Naldini

2001, 217) hospic. Samostan je bil ukinjen 1806 (Bvdinis 1928, 57; Alberi 2001, 583; Šamperl 2002b, 147, op. 14; Pucer 2005, 195).⁷ Avstrijska vojska je poslopja spremenila v trdnjavo za obrambo zaliva (1830), sledilo je propadanje ohranjenih stavb (Mzsv Piran 1973a, b. p.; Alberi 2001, 583; Pucer 2005, 195). Dragocena slikarska umetnostna dela so se izgubila ali pa so bila prenesena drugam (gl. Tamaro 1910, 49–50; Bvdinis 1928, 57; Alisi 1955, 63; Parentin 1982, 79; Tommasini 1993, 199 (prim. *L'archeografo* 1837, 355–356); Alberi 2001, 583; Pucer 2005, 195).

Naldini je o cerkvi zapisal le, da je velika in svetla in da jo krasijo marmorni oltarji ter dragocene slike, o srednje velikem samostanskem poslopju pa, da se dviga v dormitorije, je obdano z delavnicami in se razteza med vrtove in v nadstropja (Naldini 1700, 303–304; Naldini 2001, 222). Do danes so se ohranili temelji cerkvene ladje, križnorebrasto obokani gotski prezbiterij s šilasto zaključenim slavlom in mlajši zvonik ob njegovi severni steni, ki so od 1976 (Alberi 2001, 583; Curk, Vidmar, Radovanovič 2008, 302)⁸ na ploščadi hotelskega kompleksa (sl. 5). Kljub skromni stavbni zapuščini lahko cerkev uvrstimo med značilne beneško orientirane arhitekture (Budnich 1916, 50; Bvdinis 1928, 57; Štefanac 2000a, 103); beneškega tipa je tudi zvonik (Stele 1960, 59).⁹ Enoladijski tloris z nekoliko ožjim križnorebrasto obokanim kvadratnim prezbiterijem v osnovi ustreza severnoitalijanskim observantskim cerkvam.¹⁰ Dario Alberi (Alberi 2001, 582) piše, da čas gradnje cerkve zajemujeta dve (nekdaj na cerkvi) izklesani letnici: 1452 in 1496. Pri tem gre najbrž za neustrezno povzemanje napisa na fasadi, ki ga omenja Naldini, in letnice na sklepnem kamnu portala cerkve, ki jo omenja Antonio Alisi (Alisi 1955, 63). Po mnenju Predraga Markovića (gl. Marković 1995, 165–166, op. 268) je morda nekdanji cerkvi sv. Bernardina pripadal kamnit kvader z vklesano letnico 1452 in dvema grškima križema, ki je vzdian na severnem delu piranskega mestnega obzidja nad minoritsko cerkvijo (sl. 6), na katerem naj bi Alisi namesto »5« bral »9«. Hipoteza je verjetna, če je bil kamen v obzidje vgrajen šele v 20. stoletju.

Na začetku 20. stoletja so bili fragmentarno ohranjeni še zidovi ladje in zahodna fasada z vhodnim portalom (gl. Caprin 1905–1907, I, 14; Budnich 1916, 48; Folnesics, Planiscig 1916, 14; Bvdinis 1928, 57; Alisi

⁷ Kandler 1879, 23, navaja leto 1805; enako Morteani 1984, 141.

⁸ O stanju samostanskega kompleksa v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja in rezultatih sondiranja ter arheoloških izkopov gl. Drinovec, Hojer 1972, 1 in nasl.; Mavrič 1973; Mzsv Piran 1973a, 1 in nasl.; Mzsv Piran 1973b; Biltin-Tome 1975.

⁹ Pri Drinovec, Hojer 1972, 2, je navedeno, da je zvonik v osnovi še srednjeveški; enako v Mzsv Piran 1973a, 2.

¹⁰ V raziskavi o severnoitalijanskim observantskim cerkvam z letnersko steno Imesch Oehry 1991, 23–24, ugotavlja, da gre v tlorisni zasnovi za dolge poznogotske enoladijske breztranseptne cerkve s tri ali štiri travajami dolgim dvoranskim delom za laike, ki je ravnokrit ali ima odprto ostrešje. Prostor za laike se odpira v tri ali štiri kapele. V isti osi se priključuje kvadratni »predkor« ali meniški kor, ki mu je lahko dodana ravno, poligonalno ali polkrožno zaključena oltarna niša, na katero se navezuje zvonik, na drugi strani lahko tudi zakristija. Prezbiterij in oltarni del sta vedno (križno) obokana, od dela za laike pa ločena z letnersko steno. Cerkev v Bernardinu se tem cerkvam približuje z enoladijsko zasnovo, križno obokanim kvadratnim prezbiterijem, lego zvonika in zakristije in razširitvijo s kapelo. O morebitnem letnerju ne vemo ničesar. V času priprave pričujočega prispevka mi ni bilo dostopno delo Cobianchi, R (2004): *Aspects of Franciscan Observant Church planning and decoration in the province of Bologna, c. 1403–1517*. Coventry, University of Warwick (tipkopis doktorske disertacije), zato njegovi izsledki niso mogli biti upoštevani.

Sl. 6: Piran, mestno obzidje, kamen z letnico 1452
Fig. 6: Piran/Pirano, town wall, stone with the datation 1452

Sl. 7: Bernardin, cerkev sv. Bernardina, stanje z začetka 20. stoletja
Fig. 7: Bernardin/San Bernardino, Church of St. Bernardine, early 20th century photograph

1955, 63; gl. tudi Parentin 1982, 79).¹¹ Ta je bil pravokoten in je imel timpanon s šilastim lokom (sl. 7). Kako je bil profiliran okvir portala, na podlagi slike ni mogoče določiti. Po zasnovi gre za eno tipičnih oblik beneških portalov.¹² Levo od vhoda v cerkev je nekdanj stal pravokoten prostor, katerega fasada je imela dva pilastra, okrašena z grbi (Budnich 1916, 47; Bvdinis 1928, 56). Morda je bila tu omenjena Marijina kapela.

V prezbiteriju je ohranjene nekaj kvalitetne stavbne plastike: štiri obočne konzole, kapitela in bazi obeh slavoločnih polstebrov ter sklepnik. Odlikuje jo mehka modelacija, ki do izraza prihaja zlasti ob sorodno ornamentiranih (ob)slavoločnih polkapitelih in konzolah. Slavoločna polkapitela (sl. 8–9) krasita široka gladka vogalna lista s trakastimi robovi, ki se proti vrhu nekoliko zožata in iztekata v upognjene resasto razprostrte liste, ki se z robovi prilagajajo gladki površini. Na južnem polkapitelu je med vogalnima listoma izklesana rozeta, na ladijski strani pa človeška glavica, na severnem polkapitelu pa je med vogalnima listoma izklesana zoomorfna podoba, ki spominja na levjo glavo. Bazi obeh polstebrov, ki sta imeli atiški profil in vogalne liste, sta le fragmentarno ohranjeni. Sorodno kot polkapitela sta s po enim vogalnim listom okrašeni obe zahodni konzoli prezbiterija (vidni sta na sl. 8–9). Oblikovanje in razporeditev vegetabilnega ornamenta obeh polkapitelov in konzol v detajlih variira (prim. Marković 1995, 166–167). Polkapitela in konzoli je Marković sprva pripisal isti delavnici, kot je izklesala konzole in kapitela v zahodnem krilu križnega hodnika koprškega servitskega samostana, in vse skupaj datiral v šesto desetletje 15. stoletja (Marković 1995, 169, gl. tudi str. 207, op. 330). V poznejši objavi pa je ob primerjavi obeh skupin stavbne plastike opozoril na razlike v oblikovanju (Marković 2000, 95). Po mojem mnenju stavbne plastike v Bernardinu in koprskem servitskem samostanu ne moremo pripisati isti delavnici; bernardinski je podobna le prva konzola na južni strani križnega hodnika servitov. Ker gre v obeh primerih za okrasje, ki je v beneško-istrskem prostoru zelo pogosto, isto delavnico lahko prepoznamo le po načinu izdelave kamnoseških detajlov; ta pa je, kot pokaže medsebojna primerjava, različen. Servitsko stavbno plastiko odlikuje fina linearna stilizacija tankega listovja, ki jo lahko pripišemo drugi kamnoseški roki in nekoliko poznejšemu nastanku.

Tip čašastih kapitelov z vogalnimi listi, ki se na vrhu kapitelnega jedra upognejo nazaj in se razprostrejo, vmesna polja pa krasijo rozete ali glave, John Ruskin označuje za preprosto splošno obliko beneških visokogotskih kapitelov (gl. Ruskin 1900/3, 243, Pl. 43/3; gl.

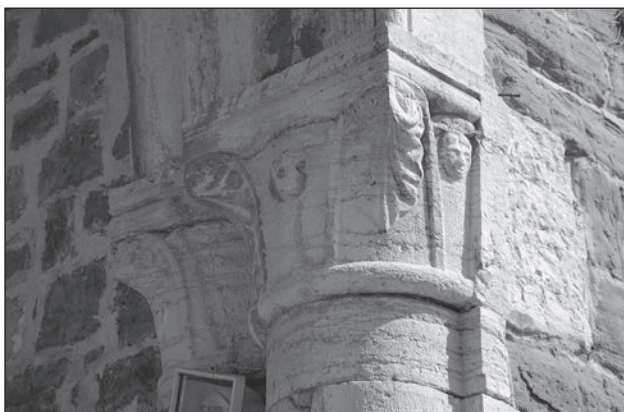
11 Kot izvemo iz konservatorskega poročila, so bili na zunanji strani južne stene vidni ostanki konzol, gl. Drinovec, Hojer 1972, 2; Mzsv Piran 1973a, 2.

12 Prim. npr. fasado beneške cerkve sv. Janeza Krstnika v Bragori (San Giovanni in Bragora), začeto okoli 1475, (Lieberman 1982, Pl. 11), ki je primer sakralne uporabe beneškega portala palač tretje četrtine 15. stoletja, za katerega je značilno, da se v spodnjem pravokotnem delu ne profilira v globino, tako da ločni del z isto širino in profilacijo učinkuje kot podaljšek spodnjega dela, gl. Marković 1995, 248, op. 384; gl. tudi Rossi, Sitran 2008, str. 214/št. 15, str. 303/št. 24. Ruskin 1900, 2, Pl. 35/6c in 3, 238, tip tega portala označuje kot prvo stopnjo v prevzemanju gotskega loka.

Sl. 8: Bernardin, cerkev sv. Bernardina, kapitel severnega slavoločnega polstebra

Fig. 8: Bernardin/San Bernardino, north semi-column of the triumphal wall

Sl. 9: Bernardin, cerkev sv. Bernardina, kapitel južnega slavoločnega polstebra

Fig. 9: Bernardin/San Bernardino, Church of St. Bernardine, south semi-column of the triumphal wall

tudi Dorigo 2003, 269/7). Motiv glave ali obraza na mestu rozete (gl. Marković 1995, 165) je v Benetkah najbolj znan s kapitelov Doževe palače (gl. Wolters 1976, 1: str. 173–178, 2: repr. 183–190, 215–221). V Bernardinu glava krasi tudi eno od dveh vzhodnih obočnih konzol. Njuno jedro je poligonalna čaša, ki je spodaj in zgoraj zaključena s paličastim profilom. Med konzolo in naklado je diamantiran niz. Na severovzhodni konzoli je na stiku dveh poligonalnih ploskev izklesana človeška glava (sl. 10). Obočni sklepnik krasi petlistna rozeta (sl. 11).

Prezbiterij ima tudi dvoje oken, okroglo v osi vzhodne stene in rahlo šilasto, visoko in ozko v njegovi severni steni. To okno ima v svetli odprtini dvojni trilst s tipično beneškim gotskim zaključkom na oslovski hrbet. Na stiku med trilstoma, kjer bi pričakovali stebriček, visi storžu podoben plod (sl. 12); viseči okenski zaključki so poznan element beneške arhitekture (gl. npr. Arslan 1970, repr. 175, 180, 181, 287; Schuller 2000, tab. 1–2, repr. 31, 36, 37, 39).¹³

V drugi polovici 15. stoletja so se observanti naselili tudi v Kopru, in sicer za nekaj let najprej v mestni četrti ob vratih Bošadraga, kjer so zgradili manjšo cerkev bl. Device Marije. Leta 1492 jim je Anton Almerigotto s soprogo dodelil drugo mesto za izgradnjo njihovega samostana, ki pa sta ga utesnjevala cerkev bratovščine sv. Andreja¹⁴ in vrt v lasti škofije in kapitlja. Ta je bil že

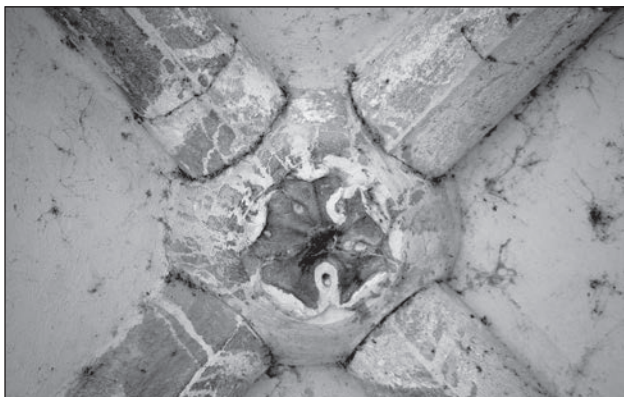

Sl. 10: Bernardin, cerkev sv. Bernardina, prezbiterij, severovzhodna konzola

Fig. 10: Bernardin/San Bernardino, Church of St. Bernardine, presbytery, a corbel in the north-east corner

¹³ »Storži« nemalokrat zaključujejo akroterije, gl. npr. Arslan 1970, repr. 171–173, 206, 208, 210, 257, 286–288. Najdemo jih tudi na ograjah, v Kopru npr. na stopniščni ograji Pretorske palače.

¹⁴ O bratovščini svetega Andreja gl. Radminič Bonin 2009, 294–314. Štefanič 1956, 218–219, 221, piše, da je cerkev sv. Andreja obstajala že pred 1467. 26. februarja tega leta je namreč koprski plemič Franciscus de Spelatis Martinu Novaku iz Zadra, redovniku tretjega reda sv. Frančiška, podelil hišo z vrtom v predelu Bošadraga blizu cerkve sv. Andreja z obvezo opravljanja tedenske maše zanj in njegove pokojne sorodnike. Venturini 1906, 70, navaja, da so se observanti ob vratih Bošadraga naselili okoli 1440; sorodno Semi 1930, 37. Prohinar 2005, 55, omenja možnost, da bi cerkvi sv. Andreja lahko pripadala kamnita plošča, ki se hrani v koprskem Pokrajinskem muzeju in se datira v 9. stoletje.

Sl. 11: Bernardin, cerkev sv. Bernardina, prezbitერიj, sklepnik

Fig. 11: Bernardin/San Bernardino, Church of St. Bernardine, presbytery, boss

Sl. 12: Bernardin, cerkev sv. Bernardina, severna stena prezbitერიja, vrh okna

Fig. 12: Bernardin/San Bernardino, Church of St. Bernardine, north presbytery wall, the upper part of the window

poprej dodeljen tretjerednikom,¹⁵ ki so si za svoje potrebe tam postavili cerkev sv. Marije Magdalene. Leta 1505 je škof Jernej Assonica observantom odstopil cerkev sv. Andreja s pokopališčem in pogojem, da v novi cerkvi postavijo oltar sv. Andreja, ki bo na voljo njegovi bratovščini, poskrbel pa je tudi, da so tretjeredniki odstopili vrt, ki so ga imeli v lasti. Tretjeredniki so se zato umaknili v svojo cerkev sv. Marije Magdalene, ki pa so jo 1530 odstopili observantom.¹⁶ Na Almerigottovem zemljišču so si nato observanti zgradili nov samostan s cerkvijo (Naldini 1700, 193–195; Naldini 2001, 140–142).¹⁷

Samostan je do konca prve svetovne vojne pripadal dalmatinski frančiškanski provinci sv. Hieronima. Med vojnami so se v kompleks naselili frančiškani beneške province in tu ostali do aprila 1949. Slovenski frančiškani so samostan prevzeli 1953. Leta 1954 je bil nacionaliziran, v njem so bili urejeni zapori. Frančiškani, ki so se tedaj naselili v pomožnih prostorih na drugi strani cerkve, so smeli še naprej uporabljati cerkev. Z delno odločbo o denacionalizaciji iz 1997 je bil samostan frančiškanom vrnjen v last, v posest so ga vzeli 2004, ko so se zapori preselili v novo zgradbo. Z obnovo so pričeli 2005 (Parentin 1982, 71; Bernik, Hoyer, Prohinar, Simerl 2005, 4–5; Prohinar 2005, 60–62; Frančiškani v Sloveniji 2011).

Gradnjo cerkve sv. Ane¹⁸ lahko postavimo v čas po 1492 in do 1513 (Walcher 2001a, 65; prim. Caprin 1905–1907, II, 134–140; Manara 1910, 332 in nasl.; Godina 1939, 47; Cuscito 1982, 50; Parentin 1982, 68; Žnidaršič 1996, 25; Alisi 2006, 40, op. 3, in 41, op. 5–6);¹⁹ s konca 15., začetka 16. stoletja so v prezbitერიju ohranjene lesene korne klopi z vegetabilno in figuralno dekoracijo (gl. Walcher 2001b; prim. Semi 1937, 135; Semi 1975, 211; Ekl 1982, 156; Žitko 1992b, 97, 99; Štefanac 2000b, 146). Agostino Valier je leta 1580 ocenil, da je cerkev *eleganter constructa* in v njej naštel sedem otlarjev (Lavrič 1986, 69; Parentin 1997, 286). Naldini je o arhitekturi zapisal, da je zgrajena po vzoru servitske, le da je nekoliko ožja. Dodal je, da ima eno

15 Morteani 1984, 141, piše, da je bil leta 1480 samostan tretjerednikov ustanovljen še v Piranu in da so se vanj 1486 vselili avguštinci. Pri tem gre najbrž za povzemanje Naldinija, ki piše, da je bil v Savudriji 1469 nameščen duhovnik tretjerednik. Na rtu je 1480 postavil samostan, ki so ga 1489 prevzeli avguštinci, gl. Naldini 1700, 307–308; Naldini 2001, 225.

16 Sporazum je bil sklenjen že 1525, Štefanič 1956, 222–225. Venturini 1906, 71, piše, da so cerkev sv. Marije Magdalene observanti spremenili v refektorij; prim. Bernik, Hoyer, Prohinar, Simerl 2005, 24; Prohinar 2005, 59–60. Hoyer 2006 v zvezi s cerkvijo Marije Magdalene navaja, da se »v ohranjeni spomeniški substanci zaenkrat kažejo obrisi starejše gotske cerkvene arhitekture«.

17 Štefanič 1956, 220, upravičeno opozarja, da Naldini nejasno opisuje situacijo, ki je nastala s prihodom observantov v bližino tretjerednikov, in da ne pozna Spelatisove darovnice (gl. op. 14).

18 Naldini 1700, 193, 196 (Naldini 2001, 140, 142), piše, da so cerkev najprej posvetili sv. Mariji, kasneje pa jo je ljudstvo preimenovalo v sv. Ano, o prihodu observantov pa navaja, da so v mesto prišli domnevno pred tretjeredniki. Alisi 2006, op. 3, piše, da se s patrocinjem sv. Ane cerkev prvič omenja leta 1505. Semi 1975, 206, piše, da so observanti prišli 1460; tudi pri Parentin 1982, 68, preberemo, da so bili observanti v Kopru od okoli 1460, enako Cuscito 1982, 50. Maračič 1992, 24, piše, da je bil samostan osnovan morda 1460; Pachera, Vescia 2005, 45, op. 87, pa letnico 1460 podajata kot čas ustanovitve. Alisi 2006, 140, op. 40, navaja, da naj bi bila Naldinijeva trditev o tem, da so se frančiškani v Kopru naselili okoli 1460, zelo verjetna, pa čeprav Naldini tega nikjer izrecno ne omenja. Tudi Bernik 1968, 83 (prim. Lavrič 1986, 173, op. 81), piše, da so se observanti po Naldinijevem pričevanju v Kopru naselili 1460; sorodno Žitko 1989, 41, in Žitko 2000, 21. Curk, Vidmar, Radovanovič 2008, 101, pišejo, da so se frančiškani na današnjem Destradijevem trgu naselili 1467 (tega leta so se dejansko naselili tretjeredniki). Žák 1911, 169, navaja, da je konvent sv. Ane pred 1483 pripadal minoritom.

19 Bernik 1968, 83, piše, da so novo cerkev sezidali 1513; enako Semi 1975, 206; Lavrič 1986, 173, op. 81; Curk, Vidmar, Radovanovič 2008, 101. Alberi 2001, 451, piše, da je bil samostan sv. Ane s cerkvijo zgrajen med 1460 in 1513.

samo kapelo, ki na koncu ladje oblikuje kor in prezbiterij, katera loči glavni oltar (Naldini 1700, 195; Naldini 2001, 142), samostan pa je opisal kot »pravo sodobno zgradbo, delo komaj umrlih ali še živih pripadnikov reda« (Naldini 1700, 197; Naldini 2001, 143).

Sedanja cerkev je v osnovi enoladijska stavba z nekoliko ožjim pravokotnim prezbiterijem; na severni strani je ladji prizidana stranska kapela. Tako cerkev kakor tudi samostan z arkadnim dvoriščem sta rezultat predvsem posegov v 16. in 17. stoletju ter še mlajših sprememb, izvedenih v skladu s sočasno namembnostjo (gl. Manara 1910, 333; Semi 1975, 206; Bernik 1968, 83; Žitko 1992b, 94; Žitko 2000, 21; Walcher 2001a; Bernik, Hoyer, Prohinar, Simerl 2005, 6 in nasl.; Prohinar 2005, 55 in nasl.; Alisi 2006, 41, op. 6 in 7; Curk, Vidmar, Radovanovič 2008, str. 101). S sondažami so bile odkrite posamezne okenске in vratne odprtine (gl. Bernik, Hoyer, Prohinar, Simerl 2005, 6 in nasl.; Hoyer 2006; Kajfež 2007; Hoyer 2008), kljub izvedenim raziskavam pa po mojem védenju prvotni tloris cerkve s konca 15. stoletja (še) ni znan (prim. Žitko 1992b, 94; Walcher 2001a; Bernik, Hoyer, Prohinar, Simerl 2005, 23; Prohinar 2005, 56, 57). Morda je bil soroden observantski cerkvi v Bernardinu in je bil ob barokizaciji le povečan, morda pa se je ladja po vzoru servitske cerkve na vzhodni strani končevala s polkrožno apsidno. Pravi odgovor bodo najbrž lahko ponudile le arheološke raziskave.

V notranjščini cerkve na Destradijevem trgu so na različnih mestih postavljeni kapiteli, od katerih so nekateri uporabljeni kot podstavek.²⁰ Ali so ti kapiteli pripadali prvotni cerkvi observantov ali pa so bili sem preneseni od drugod, ne vemo. Enako nerešljivo je tudi vprašanje provenience nekaterih kosov stavbne plastike v pinakoteki in cerkvi piranskega minoritskega samostana, koprskem Pokrajinskem muzeju, koprski stolni cerkvi idr. Danes je v cerkvi sv. Ane skupno 26 kapitelov, od katerih imata dva poškodovano, 18 pa le golo neokrašeno jedro. Ti bi

Sl. 13: Koper, cerkev sv. Ane, kapitel
Fig. 13: Koper/Capodistria, Church of St. Anne, capital

Sl. 14: Koper, Pokrajinski muzej, kapitel
Fig. 14: Koper/Capodistria, Regional Museum, capital

Sl. 15: Koper, nekdanji servitski samostan, južno krilo križnega hodnika, kapitel
Fig. 15: Koper/Capodistria, Koper, former monastery of Servite friars, south wing of the cloister, capital

Sl. 16: Koper, cerkev sv. Ane, kapitel
Fig. 16: Koper/Capodistria, Church of St. Anne, capital

²⁰ Prohinar 2005, 11–26, v topografskem opisu cerkve kapitelov razen enega, ki je porabljen za kropilnik (v resnici gre za konzolo), ne omenja.

Sl. 17: Koper, cerkev sv. Ane, kapitel
Fig. 17: Koper/Capodistria, Church of St. Anne, capital

Sl. 18: Koper, stolnica, kapitel
Fig. 18: Koper/Capodistria, Cathedral, capital

Sl. 19: Koper, Pokrajinski muzej, kapitel
Fig. 19: Koper/Capodistria, Regional Museum, capital

bili lahko izklesani v različnih obdobjih, ne nazadnje tudi še v času do 1500, kot pričajo primeri, kot so kapiteli nekdanje koprške lože, kapiteli bifor na Čevljarski ulici 4, Ribiškem trgu 9 in Gramscijevem trgu 4–5, dva kapitela v poreškem muzeju (Zavičajni muzej Poreštine) idr. (gl. Marković 1995, 40–47),²¹ vendar so ti v cerkvi sv. Ane zaradi odsotnosti nakladnih plošč in kamnoseške obdelave najverjetneje novejši. To velja tudi za njim soroden že omenjeni kapitel v cerkvi sv. Blaža. Eden od preostalih kapitelov v cerkvi sv. Ane ima prav tako povsem golo čašasto jedro, iz katerega pa v sredini izstopajo štirje vogalni gladki vogalni listi, ki se na vrhu odebelijo in nekoliko upognejo (sl. 13). Po Markovičevem mnenju je ta kapitel skupaj z enim v koprskem Pokrajinskem muzeju (sl. 14) nekdanj pripadal arkadnemu nizu južnega krila križnega hodnika servitskega samostana (Marković 1995, 170–171). Oblika jedra in vogalnih listov kapitela v sv. Ani je sicer podobna servitskim (sl. 15) in kapitelu v muzeju, vendar so slednji izklesani iz enega bloka skupaj z nakladno ploščo, medtem ko je ta v cerkvi sv. Ane brez nje. Naslednji kapitel v cerkvi sv. Ane krasijo po celotnem jedru potekajoči vogalni listi, ki se na vrhu upognejo nazaj in se razprostrejo v obliki širokega razčlenjenega trilista, ob vogalih imajo majhne volute, na vmesnih poljih pa rozete (sl. 16). Marković ta kapitel vzporeja s kapiteli zahodnega krila servitskega križnega hodnika, deloma pa tudi s posameznimi v Pokrajinskem muzeju, ki potrjujejo obstoj neke lokalne severnoistrske delavnice (gl. Marković 1995, 169–170; Marković 2000, 94, 95). Po mojem mnenju je kapitel iz sv. Ane po oblikovanju bližje stavbni plastiki v Bernardinu kot v servitskem samostanu in ga s slednjo ni mogoče povezati, kapitel iz muzeja pa, sodeč po kamnoseški obdelavi vogalnih listov in zlasti volut, daje vtis mlajšega nastanka. Nekoliko drugače je oblikovan čašasti kapitel z vogalnimi listi, ki se na vrhu upognejo in pod volutama razprostrejo s tremi zašiljenimi listi, vmesna polja pa so prazna. Vogalni listi so spodaj polkrožno povezani, tako da izhajajo iz enotnega ovoja jedra (sl. 17). Tako povezane vogalne liste imajo tudi kapiteli in konzole v zahodnem krilu servitskega križnega hodnika, po celostni izvedbi pa so mu najbližji posamezni kapiteli, ki so danes v koprski stolnici (sl. 18) in koprskem Pokrajinskem muzeju (sl. 19). Enega od kapitelov v cerkvi krasijo široki vogalni listi, ki se na vrhu ob straneh zaključijo z voluto, vmes pa preidejo v razprostr resasto razčlenjen trilist. Vmesna ploskev v obliki grba je na vrhu okrašena z upognjenim listom, pod katerim sta izklesana poznejša napisa IHS in latinski križ. Vegetabilni ornament je izklesan tudi na vrhu drugih treh vmesnih ploskev (sl. 20). Soroden kapitel, katerega vogalni okras je bližje sedmerolistu kot trilistu, v izvedbi pa je bolj tog in stiliziran, je ohranjen v koprski stolnici (sl. 21), zaradi česar se domneva, da sta kapitela nekdanj pripadala istemu prostoru (Marković 1995, 148–149). Tip kapitelov

²¹ Takšne kapitelle najdemo seveda tudi v Benetkah, npr. v križnem hodniku samostana sv. Filipa in Jakoba. Wladimiro Dorigo jih imenuje veronski kapiteli, gl. Dorigo 2003, 86–87; gl. tudi Franzoi, Di Stefano 1976, 387–388.

z vogalnimi listi, ki se ob upogibu na vrhu še volutasto zaokrožijo, vmesna vrhnja polja pa namesto rozete krasi listovje, ustreza času od konca 14. do sredine 15. stoletja. Istemu tipu pripadata še dva od kapitelov, ki ju hrani koprski Pokrajinski muzej (gl. Marković 1995, 148–150). V cerkvi sta še osmerokotna čašasta kapitela, ki se spodaj in zgoraj zaključujeta s paličastim profilom, pokriva ju nakladna plošča, čaši sta členjeni z vertikalnimi žilami, ki se iztekajo v vogale, vmesne ploskve pa so na vrhu zarezane v obliki črke V, kar skupaj z žilami učinkuje kot odprt cvet (sl. 22). Ob južnem vhodu v cerkev je na notranji strani vzdana konzola, ki služi kot kropilnik. Krasi jo bujna vegetacija, ki prekriva celotno jedro v obliki šopka s spodnjo vrsto petih cvetov, ki izstopajo kot brsti, in z zgornjim delom s prepletom resastih listov²² (sl. 23). Srednjeveška konzola predstavlja izjemo v obravnavanem gradivu, saj izstopa tako po tipu okrasja kot po načinu oblikovanja.

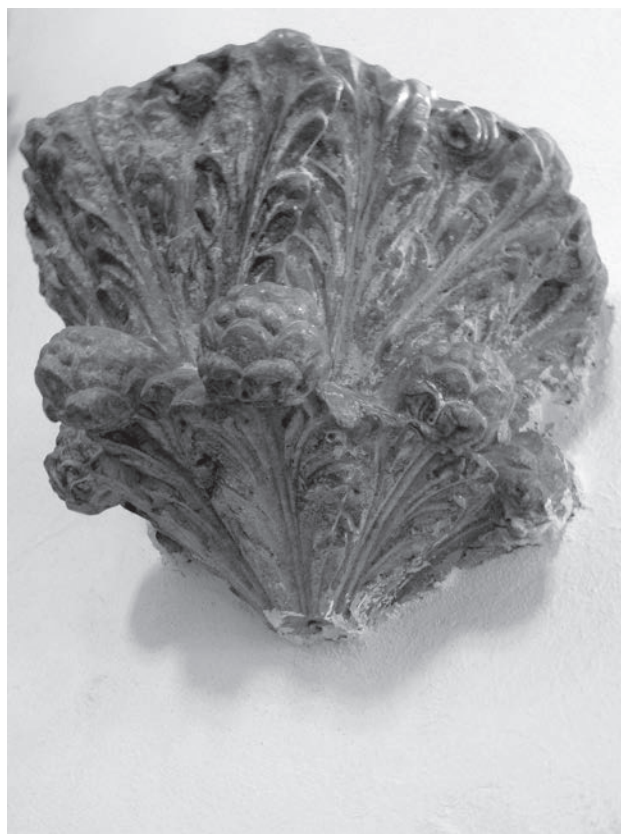
Sl. 22: Koper, cerkev sv. Ane, kapitel
Fig. 22: Koper/Capodistria, Church of St. Anne, capital

Sl. 20: Koper, sv. Ana, kapitel
Fig. 20: Koper/Capodistria, Church of St. Anne, capital

Sl. 21: Koper, stolnica, kapitel
Fig. 21: Koper/Capodistria, Cathedral, capital

Sl. 23: Koper, cerkev sv. Ane, kropilnik
Fig. 23: Koper/Capodistria, Church of St. Anne, stoup

²² Prohinar 2005, 12, meni, da bi kapitel (!) lahko izviral iz cerkve sv. Andreja.

TRETJEREDNIKI

Naldini navaja, da so tretjeredniki že omenjeno cerkev sv. Marije Magdalene zgradili pred 1470 (Naldini 1700, 197; Naldini 2001, 143),²³ kar pa ne drži. Redovnik Martin²⁴ je namreč dovoljenje za izgradnjo omenjene cerkve dobil šele 1478 v Rimu, kar Štefanić upravičeno jemlje za jasen dokaz, da se cerkev pred tem ni začela graditi; najbrž pa je bila zgrajena nedolgo zatem (Štefanić 1956, 219). Ko je po naselitvi observantov zemljišče za dve redovni skupnosti postalo premajhno,²⁵ so observanti od frančiškank svetega Križa iz Benetk, ki so v Kopru posedovale cerkev sv. Gregorja skupaj z vsem, kar ji pripada,²⁶ dosegli, da so jim omenjeno cerkev odstopile. Cerkev sv. Gregorja so observanti nato s tretjeredniki zamenjali za cerkev sv. Marije Magdalene, tako da so postali lastniki celotnega predela, tretjeredniki pa so se po sklenjenem sporazumu leta 1530 naselili pri cerkvi sv. Gregorja in beneškim redovnicam plačevali 4 dukate letno (Naldini 1700, 198; Naldini 2001, 143–144; Štefanić 1956, 222–225). Ob Valierovi vizitaciji je imela cerkev, o kateri je zapisal, da je *egregie constructa*, pet oltarjev (Lavrič 1986, 74; Parentin 1997, 288; gl. tudi Štefanić 1956, 227–228). Samostan je bil razpuščen 1806 (gl. Štefanić 1956, 225; Ostojič 1965, 87; Žitko 1989, 41; Darovec 2001, 97; Kontestabile Rovis 2001, 17; Bonin 2003, 145; Prohinar 2003, 19; Benedik 2005, 148).²⁷

Naldini glagoljaško cerkev, ki je stala blizu obzidja ob Zubenaških vratih, opisuje kot najmanjšo od cerkva uboštvnih redov v mestu. Pove tudi, da se je nad glavnimi vrati dvigal kor, postavljen po starem, in da so v poslopju blizu cerkve uredili samostan, ki so ga z dodajanjem stavb razširili, tako da je v njegovem času obsegal majhno starinsko samostansko dvorišče z dormitorijem, delavnicami in vrtovi (Naldini 1700, 199–200; Naldini 2001, 144–145). Iz katastrskega načrta iz leta

1819 ni mogoče zanesljivo določiti lege cerkve. Če je bila orientirana na vzhod, je bila locirana ob severni strani notranjega dvorišča. Stavba na tem mestu ima v tlorisu na severni strani viden stopnjevan izzidek (stranske kapele?), na vzhodni pa se kvadratno zaključuje.²⁸

Srednjeveških ostankov samostana ni vidnih,²⁹ je pa v koprskem Pokrajinskem muzeju ohranjen pravokoten portal s polkrožno luneto, ki ga uokvirja zobčast šiv na zunanjem robu in paličast profil na notranjem robu (prim. npr. Ruskin 1900, 2, Pl. 35/6b in 3, 238; Iveković 1928, tab. 2 b; Rossi, Sitran 2008, str. 294/št. 4); zobčast šiv obeh vertikalnih delov portala danes manjka. Salvatore Žitko o portalu piše, da izvira iz nekdanjega gregoritskega samostana (Žitko 2002, 84; enako Prohinar 2003, 20), kar pa ne drži.³⁰

SERVITI

V 15., torej zadnjem stoletju, ki je še pritegnjen v našo obravnavo, so se v Kopru in Izoli naselili tudi serviti. V Koper so prišli 1453 (Kandler 1855, 51, gl. tudi str. 52)³¹ in se nastanili v majhni benediktinski postojanki s cerkvijo sv. Martina in Benedikta, nad katero je imela tedaj jurisdikcijo škofija v Equiliu, upravo pa je običajno zaupala duhovniku z naslovom priorja. Za priorat se je sredi 15. stoletja potegoval beneški provincial in kasneje general svetega reda servitov Krištof Torniello in ga leta 1453 od equilijskega škofa Andreja Buona pod določenimi pogoji tudi prejel. Kmalu zatem so se serviti naselili v stavbe, ki so se držale ali bile v neposredni bližini cerkve sv. Martina in Benedikta. Že 1455 je samostan uspešno izpeljal redovni provincialni zbor, 1457 pa je koprski škof Gabrijel de'Gabrieli priznal samostansko neodvisnost od koprške škofije (Naldini 1700, 177–179; Naldini 2001, 129–131; Pachera, Vescia 2005, 37–43; prim. Semi 1975, 202–203).³² Leta 1475 je bil opustošen zaradi epidemije kuge, leta 1484 je bilo v njem 9

23 Kot piše Štefanić 1956, 218, lahko začetek koprškega samostana tretjerednikov postavimo v leto 1467, ko so se ti na čelu z bratom Martinom Novakom naselili v hiši blizu cerkve sv. Andreja (gl. op. 14; prim. Kandler 1855, 53; Parentin 1982, 27; Pachera, Vescia 2005, 45, op. 87). Darovec 2001, 96–97, piše, da je bil samostan 1467 ustanovljen sprva s sedežem v »sv. Ani v Bošedragi, nato pa na Belvederju, kjer so domovali od srede 16. stoletja do ukinitve leta 1806«. Venturini 1906, 40, 71, navaja, da so tretjeredniki v mesto prišli okoli 1440; enako Pachera, Vescia 2005, 44, op. 84.

24 Kot opozarja Štefanić 1956, 219, je 1474 tretjerednica Lucija redovniku Martinu darovala neko zemljišče. Samostanski pisar je 1774 ob povzemanju tega dokumenta izrazil mnenje, da je brat Martin cerkev gradil ali na zemljišču, ki ga je dobil od Spelatisa, ali na tem, ki ga je dobil od sestre Lucije; do izgradnje nove cerkve so tretjeredniki svoje pobožnosti opravljali v cerkvi sv. Andreja.

25 Neposredni predmet spora je bila hiša ob cerkvi sv. Andreja (Štefanić 1956, 220).

26 Cerkev sv. Gregorja je leta 1342 pripadala še benediktincem (gl. Ostojič 1965, 86–87; Kandler 1986, III, 1174).

27 Marušič 1989, 59, kot leto ukinitve navaja 1805.

28 Prohinar 2003, 18, navaja, da je na omenjenem načrtu cerkev enoladijska s kvadratnim vzhodnim prezbiterijem, čemur ni mogoče pritrditi.

29 Kompleks gregoritskega samostana s cerkvijo se je tako kot dominikanski umaknil stolpnicam in drugim stanovanjskim in poslovnim objektom, gl. Štefanić 1956, 228; Bernik 1968, 85; Darovec 2001, 97; Žitko 2002, 83–84; Prohinar 2003, 19–20; gl. tudi Caprin 1905–07, I, 34, op. 1; Venturini 1906, 41; Žitko 1989, 41; Curk, Vidmar, Radovanovič 2008, 111–112.

30 Gre za vhod v prostore bratovščine sv. Antona Opata (nekdanja hiša Pellarini v Calle S. Antonio Abbate). Za podatek se najlepše zahvaljujem kolegu Edviliju Gardini iz koprškega Pokrajinskega muzeja. V času oddaje pričujočega prispevka še ni prišlo do objave članka Žitko 2012, zato njegova spoznanja tu še niso mogla biti upoštevana.

31 Pachera, Vescia 2005, 29, 37, postavljata ustanovitev v leto 1454 (na str. 45, op. 87, pa navajata leto 1453) in dodajata, da so beneški serviti že v 14. stoletju v Kopru imeli v lasti nekaj premoženja.

32 Hoyer 2002, 167, piše, da so beneški serviti leta 1453 zgradili samostan.

bratov.³³ V času reformacijskega gibanja je zaradi nepravilnosti in neprimerne upravljanja s premoženjem skoraj propadel (gl. Lavrič 1986, 53–54; Parentin 1997, 276; gl. tudi Pachera, Vescia 2005, 44 in nasl.). Ob vizitaciji Agostina Valiera je imela servitska cerkev, o kateri je zapisal *ecclesia non admodum decens*, tri oltarje (Lavrič 1986, 75; Parentin 1997, 290; gl. tudi Pachera, Vescia 2005, 44–46). Samostan je Serenissima z dekretom ukinila 1772, serviti pa so v njem ostali še do 1792 (Mzvnkd Piran 2000, 55; Hoyer 2002, 169, 170; Pachera, Vescia 2005, 53, 61).³⁴ Tega leta je upravitelj bolnišnice Francesco del Tacco zaprosil beneški senat, da bi se samostan uporabljal za potrebe mestne bolnišnice. Prošnja je bila odobrena, naselitev je sledila 1810 (Hoyer 2002, 170–171; Pachera, Vescia 2005, 62). V vmesnem času so samostanske zgradbe uporabljali za različne svetne namene (Semi 1975, 203; Pachera, Vescia 2005, 62; gl. tudi Badoer 1934, 248–249; Cherini 1995, b. p.; Mzvnkd Piran 2000, 55–58; Prohinar 2003, 21–22, 24–25).

O arhitekturi Naldini pove, da so serviti najprej povečali in polepšali cerkev sv. Martina in Benedikta, nato pa Mariji v čast postavili »novo cerkev veličastnih razsežnosti« (Naldini 1700, 180; Naldini 2001, 131; gl. tudi Manzuoli 1611, 73–74; Pachera, Vescia 2005, 43–44),³⁵ za katero je bil temeljni kamen postavljen 1521 (Naldini 1700, 180; Naldini 2001, 131; gl. tudi Manzuoli 1611, 73).³⁶ O samostanu, ki se je razvil južno od cerkve, pa je zapisal (Naldini 1700, 182; Naldini 2001, 132; gl. tudi Cherini 1995, b. p.; Zvkds Oe Piran 2009, 6–10): »Kolikor pa je cerkev veličastna, toliko je samostan neugleden. Razen starosti ni na njem nič zanimivega. Stari del, ki obsega dormitorij, podprt s krilom odprte lože, bi se bil že podrl, če ga v zadnjih letih ne bi bili ojačali z začetnim krilom v novem notranjem dvorišču; ko bo to

končano, bo mali samostan združen z veliko cerkvijo, kar mu bo tako v udobje kot v okras.« V obdobju po razpustitvi je bil samostan večkrat predelan, vendar pa pri funkcionalni preureditvi v bolnišnične namene historični okvir samostanskih poslopij ni bil porušen. Cerkev je bila 1850 predelana v skladišče in vinsko klet, bila vnovičnih posegov deležna v letih 1926 in 1931 ob menjavi lastnikov, v začetku 60-ih let pa jo je prizadel požar, po katerem so jo podrli. Od 1996 so poslopja na Santorijevi 9³⁷ (z vmesnimi naseljenimi obdobji posameznih prostorov) prazna (Hoyer 2002, 167–168, 171–172, 173; gl. tudi Pachera Vescia 2005, 62–63).³⁸ Kljub neohranjeni cerkvi³⁹ je kompleks edina ohranjena starejša servitska arhitektura ne samo v Istri, ampak tudi v širšem beneškem zaledju (Hoyer 2002, 179).⁴⁰ Cerkev sv. Martina in Benedikta, ki naj bi bila iz 13. stoletja, je bila po mnenju konservatorjev enoladijska gotska cerkev. Po posvetitvi nove je bila vključena v severni samostanski trakt in je ostala v funkciji kapele do 1792 (Hoyer 2002, 170; Pachera, Vescia 2005, 46; Zvkds Oe Piran 2009, 3).⁴¹

Tako na Finijevem tlorisu kot na tlorisu iz 1840 (gl. Pachera, Vescia 2005, 78) je cerkev enoladijska s polkrožno apsidno (sl. 24). V času do 1500 so se pri severnoitalijanskih oziroma beneških ravnokritih breztranseptnih enoladijskih servitskih cerkvah posluževali obokanih polkrožnih, poligonalnih in/ali ravnih vzhodnih zaključkov (gl. Urbani 2002, 25–26, 35, 53, 80–81, 82, 97, 100, 105–106, 114, 116–117, 122, 123 in nasl., repr. 1, 6; gl. npr. tudi Zorzi 1971, 348–361; Franzoi, Di Stefano 1976, 124–126, 276–277). Enoladijsko zasnovano s polkrožno apsidno je imela npr. danes neohranjena servitska cerkev San Giacomo alla Zueca v Benetkah (sl. 25), posvečena 1371 (gl. Bassi 1997, 147–154; gl. tudi Zorzi 1971, 338–341).

33 Gl. Pachera, Vescia 2005, 43, ki tudi pišeta (str. 32–34), da je Krištof Tornielli 1482 na generalnem kapitulju v Viterbu dosegel, da so bili istrski servitski samostani v Kopru, Umagu in Izoli izločeni iz treviške marke in so sestavljali svojo provinco, ki je dokumentirana med 1482 in 1524 ter 1554 in 1567.

34 Žitko 1989, 41, in Žitko 1992b, 94, piše, da je bil samostan ukinjen 1786; Bonin 2003, 145, navaja, da so beneške oblasti samostan razpustile 1787; Radminič Bonin 2009, 393, pa, da je bil ukinjen 1792. Cherini 1995, b. p., piše, da je Serenissima samostan ukinila 1788. O začasnih ukinitivih samostana v 17. stoletju gl. Naldini 1700, 182; Naldini 2001, 132; Pachera, Vescia 2005, 49; gl. tudi Cherini 1995, b. p.

35 Veličastnost oziroma veličina sakralnega prostora je bila hvaljena tudi pri drugih servitskih cerkva, npr. pri beneški (gl. Zangirolami 1962, 67; Urbani 2002, 24) ali florentinski (gl. Forconi 4/1972–1975, 80).

36 Semi 1975, 203 (prim. Cherini 1995, b. p.), piše, da je bila nova cerkev 1521 posvečena.

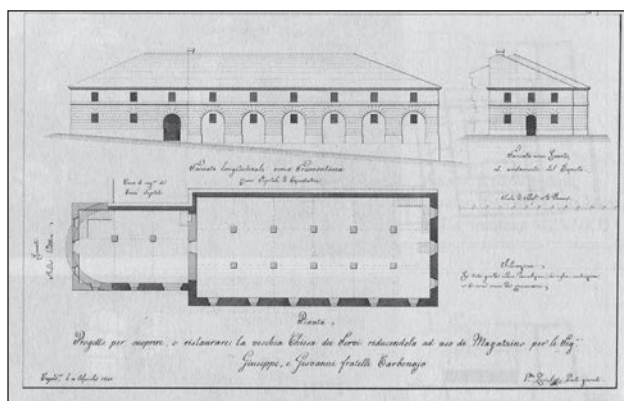
37 Po obsežnosti je to eden največjih kompleksov v Kopru (Bernik 1968, 85).

38 Leta 1944 je bil na prostoru servitske cerkve najden mozaik, Šašel 1989, str. 13; gl. tudi Bugarič 2004.

39 Severna fasada samostanskega kompleksa je notranja cerkvena stena, tako da kompleks »na severni stranici v celoti zaključuje zid nekdanje Marijine cerkve ladijskega in prezbiterialnega dela« (Zvkds Oe Piran 2009, 7, 9).

40 Iz 1769 je v vizitacijskem zapisniku ohranjen opis servitske cerkve, ki se hrani v koprskem Škofijskem arhivu, opis celotnega samostana iz 1787 pa je ohranjen v beneškem Državnem arhivu, gl. Pachera, Vescia 2005, 51–61.

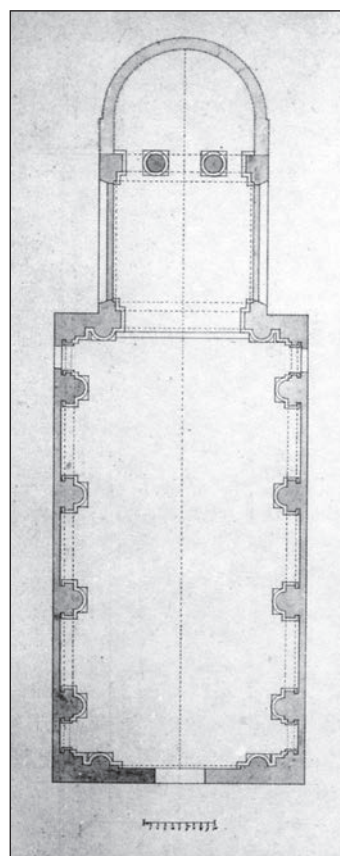
41 Curk, Vidmar, Radovanovič 2008, 107, navajajo, da so cerkev sv. Martina in Benedikta leta 1521 podrli (prim. Bernik 1968, 85; Lavrič 1986, 174, op. 90). Cigui 2007 (Alisi 1943), 413–414, piše, da so cerkev, od katere naj bi bilo v koprskem muzeju ohranjenih nekaj klesanih kamnov, podrli ob koncu 15. stoletja, da so zgradili novo, posvečeno sv. Martinu in Benediktu. Iz opisov v 18. stoletju izvemo, da je cerkev sv. Martina in Benedikta v sredini samostana imela tedaj tri oltarje, gl. Pachera, Vescia 2005, 56–57. Lavrič 1986, 174, op. 90, piše, da je bila cerkev posvečena leta 1581; Naldini 1700, 180–181 (Naldini 2001, 131), pa navaja, da so 1581 končali »še preostali del prostorne in veličastne ladje«, 28. oktobra 1606 pa so Najsvetejše in čudodelno podobo Marije prenesli iz stare cerkve v novo; gl. tudi Manzuoli 1611, 74–75; Pachera, Vescia 2005, 46.

Sl. 24: Projekt predelave servitske cerkve v skladišče, 10. april 1840 (hrani Državni arhiv v Trstu)

Fig. 24: Plan for the adaptation of the church of the Servite friars into the warehouse 10. April 1840 (Trieste State Archives)

V obravnavo bomo pritegnili vidne stavbne elemente 15. stoletja. Na glavni samostanski fasadi⁴² sta to zazidan pravokotni portal z zobčastim šivom na zunanjem in paličastim profilom na notranjem robu okvirja in okulus v osi nad njim z enotnim profilom, sestavljenim iz vrvi in diamantnega niza (sl. 26). Fasade cerkva servitskega reda (pa tudi nekaterih drugih redov⁴³ in visokosrednjeveške cerkve nasploh) so imele pogosto v osi nad vhodom okuluse (gl. npr. Forconi 1972–1975; Franzoi, Di Stefano 1976, 124; Zorzi 2001, 236; Urbani 2002, 51, 56 in nasl., 67, 79, 97–98, 107, repr. 2, 3, 7); v Kopru lahko na podlagi profilov portala in zlasti lege in kamnoseško bogate profilacije okulusa sklepamo, da je bil tu vhod v sakralni prostor.⁴⁴ Zgolj pravokoten portal brez lunete je v beneškem prostoru sicer redek;⁴⁵ razlog za odsotnost lunete je morda posledica višjega notranjega nivoja tal. V Kopru je s servitskim primerljiv pravokotni del portala cerkve sv. Jakoba, ki ima prav tako nazobčan zunanji rob, notranji pa je paličast (sl. 27). Zobčast šiv na zunanji strani in notranji paličasti rob ima tudi portal Manzilijeve hiše v Izoli, ki pa je v zgornjem delu predeljen s preklado (Ferrari, Bocchina Antoniazio 1955, 35; Arslan 1970, repr. 72). Sočasen s

Sl. 25: Tloris neohranjene cerkve San Giacomo alla Zueca v Benetkah (hrani Royal Institute of British Architects v Londonu)

Fig. 25: Ground plan of the unpreserved Church of San Giacomo alla Zueca in Venice (Royal Institute of British Architects, London)

servitskim portalom je lok zazidanega okna na fasadi na Kolaričevi ulici, ki ima enako profilirana robova, vmesni del med profiloma pa je konkaven.

Najdragocenejši samostanski prostor prve varstvene kategorije (gl. Hoyer 2002, 177) je v južnem samostanskem traktu.⁴⁶ Gre za dve krili križnega hodnika, od katerih je zahodno še iz časa do 1500 (Guček 2000; gl.

42 Topografski opis pri Hoyer 2002, 173–174; gl. tudi Zvkds Oe Piran 2009. Iz servitskega samostana morda izvira stema v koprskem Pokrajinskem muzeju, ki jo Pachera, Vescia 2005, 58, postavljata v 15. stoletje, za muzejsko patero s štirimi levi z eno glavo iz 12. stoletja pa pišeta (str. 60), da izvira iz cerkve sv. Martina (o pateri gl. tudi Oter Gorenčič 2007, 214–217, s starejšo literaturo).

43 Npr. cerkve reda sv. Frančiška, gl. npr. Prelog 1957, 122; Franzoi, Di Stefano 1976, 34–35, 454; Schenkluhn 2000, repr. 9, 18, 25, 37, 42, 122, 126; Krizmanić 2001, 81; Maračić 2001, 215; Ascoltato per voi 2011; Virgilio Viaggi 2001; cerkev sv. Frančiška v Kopru itd.

44 V konservatorskem programu Mzvnkd Piran 2000, 53, preberemo, da bi bila upravičena domneva, da sta portal in okulus ostanek pročelja cerkve sv. Martina in Benedikta; sorodno Prohinar 2003, 23; Pachera, Vescia 2005, 38; Zvkds Oe Piran 2009, 4 (tu je ta domneva predstavljena kot dejstvo). Prim. Hoyer 2002, 174, 175.

45 V publikaciji Rossi, Sitran 2008 portala, ki bi bil le pravokotne oblike, torej brez lunete, in imel po zunanjem robu zobčast šiv, po notranjem pa paličast profil, ni. Tudi Ruskin 1900, 2, Pl. 35/6a in 3, 238, konkretnega primera takšnega portala ne ponuja in piše le, da gre za splošno obliko. Marković 2000, 98, navaja, da je portal najbolj soroden beneškim in beneško vplivanim primerom iz šestdesetih in sedemdesetih let 15. stoletja. Kot deloma sorodne istrske primere navaja portal hiše Manzini v Piranu in palače Fondaco v Poreču, vendar imata oba bogatejšo kamnoseško opremo (naklada, bazi ostenja, motiv vrvi itd.).

46 Topografski opis pri Hoyer 2002, 174–176; gl. tudi Zvkds Oe Piran 2009.

Sl. 26: Koper, nekdanji servitski samostan, fasada
Fig. 26: Koper/Capodistria, former monastery of the Servite friars, facade

tudi Marković 1995, 167, op. 269), južno pa je mlajše.⁴⁷ V zahodnem (sl. 28) vitkost stebrov in eleganca ločnih odprtih že nakazujeta renesanso, stavbna plastika in ločni profili pa so še gotski (prim. Guček 2000, 125). V tem, t. i. gotskem delu je ohranjenih 11 konzol (ena je že na začetku južnega krila), ki podpirajo križni obok, in 7 arkadnih kapitelov, od katerih je skrajni severni delno zazidan. Stebrne baze z atiškim profilom imajo gladke vogalne liste, ki se prilegajo torusom in se iztekajo v vogale plint tako, da je obris listov v obliki oslovskega hrbta (sl. 29). Po Ruskinu je to popolni italijanski gotski tip vogalnih listov (Ruskin 1900, 1, 288, Pl. 12/5). Tako kapitele kakor tudi konzole pa karakterizirajo široki in gladki vogalni listi, ki se na vrhu upognejo in razprostirajo z resasto razčlenjenim tankim listom. Vmesna polja

Sl. 27: Koper, cerkev sv. Jakoba, vhodni portal
Fig. 27: Koper/Capodistria, Church of St. James, entrance portal

Sl. 28: Koper, nekdanji servitski samostan, zahodno križno hodnika
Fig. 28: Koper/Capodistria, former monastery of the Servite friars, west wing of the cloister

⁴⁷ Šumi 1966, 24, gl. tudi 157–158, križni hodnik postavlja v čas po 1521 z vzori pri florentinskih arkadnih dvoriščih, deloma pa tudi pri koprski loži. Semi 1975, 203, izgradnjo križnega hodnika postavlja v leto 1581, Bernik 1968, 85, pa v čas zidave cerkve na začetku 16. stoletja. Lavrič 1986, 174, op. 90, piše, da so redovniki ob cerkvi zgradili samostan z renesančnim križnim hodnikom. Žitko 1992b, 94, je mnenja, da je bil v elegantni, lahkotni formi florentinskega tipa skupaj s sočasnimi kapitelimi vodnjakom križni hodnik dograjen po 1521; Curk, Vidmar, Radovanovič 2008, 108, pa zidavo cerkve in križnega hodnika postavlja v drugo četrtino 16. stoletja. Da ohranjeni krili nista nastali sočasno, pišejo npr. Cherini 1995, b. p., ki navaja, da je starejše gotsko, mlajše pa iz 18. stoletja; Hoyer 2002, 174–175, ki zahodno krilo postavlja v 15. stoletje, za južno pa piše, da je poznorenesančno ali zgodnjebaročno; Pachera, Vescia 2005, 47, 50, 51, 62, ki pišeta, da je starejše iz druge polovice 15., mlajše pa iz 18. stoletja. Marković 1995, 167, 170–171, južno krilo postavlja v 16. stoletje.

zapolnjujejo različne rozete, na enem od kapitelov pa je na tem mestu vegetabilni ornament (sl. 30–32). Med konzolami poleg dveh vogalnih, ki ju v celoti prekrivajo vzpenjajoči se sredinski pahljačasto razprostrt list in vogalna pollista (sl. 33), po plastičnejši obdelavi in z volutama na zavoju lista izstopa še prva konzola na južni strani (sl. 34). V nasprotju z njo ostale karakterizira stilizacija.⁴⁸ Zahodnemu arkadnemu nizu je pripadal tudi eden od kapitelov, ki ga hrani Pokrajinski muzej (Marković 1995, 168, 169).

Sl. 29: Koper, nekdanji servitski samostan, zahodno križlo križnega hodnika, baza

Fig. 29: Koper/Capodistria, former monastery of the Servite friars, west wing of the cloister, base

Sl. 30: Koper, nekdanji servitski samostan, zahodno križlo križnega hodnika, kapitel

Fig. 30: Koper/Capodistria, former monastery of the Servite friars, west wing of the cloister, capital

Sl. 31: Koper, nekdanji servitski samostan, zahodno križlo križnega hodnika, konzola

Fig. 31: Koper/Capodistria, former monastery of the Servite friars, west wing of the cloister, corbel

Sl. 32: Koper, nekdanji servitski samostan, zahodno križlo križnega hodnika, kapitel

Fig. 32: Koper/Capodistria, former monastery of the Servite friars, west wing of the cloister, capital

V vrtu križnega hodnika stoji gotski⁴⁹ kapitelni vodnjak (sl. 35). Ima konično valjasto jedro, pokrito s kvadratno ploščo, ki brez delitve prehaja v arkadno oblikovane nastavke na štirih stranicah in konkavno porezane vogale. Polkrožni loki »arkad« imajo rahlo zašiljeno teme v obliki oslovskega hrbita. Pod dvema, nasprotnima lokoma je na jedru plitvo izklesan ščit, ki je zgoraj konkaven, nad njim pa je še trikotni pas z obročkom na vrhu. Takšen tip vodnjakov je v Benetkah najpogostej-

⁴⁸ Marković 1995, 168–169, ki še opozarja, da eden od kapitelov izstopa tudi na koprski loggi, na podlagi česar domneva, da sta plastičneje izklesana kapitel ali konzola služila kot predloga vsem ostalim.

⁴⁹ Pisci so si v literaturi enotni, da je vodnjak nastal sočasno s križnim hodnikom, razlikuje pa se datacija, prim. npr. Bernik 1968, 85; Žitko 1992b, 94; Curk, Vidmar, Radovanovič 2008, 108; gl. tudi op. 47.

Sl. 33: Koper, nekdanji servitski samostan, zahodno krilo križnega hodnika, konzola

Fig. 33: Koper/Capodistria, former monastery of the Servite friars, west wing of the cloister, corbel

Sl. 34: Koper, nekdanji servitski samostan, južno krilo križnega hodnika, konzola

Fig. 34: Koper/Capodistria, former monastery of the Servite friars, south wing of the cloister, corbel

ši in zato imenovan kot »tradicionalna« beneška oblika 14. stoletja, ki so se je posluževali vsaj do začetka 16. stoletja.⁵⁰ Najprimerljivejši koprskemu je med beneškimi vodnjak na Corte spechiera v župniji S. Maria Formosa v Sestiere di Castello (sl. 36), ki se umešča v 15. stoletje (gl. Rizzi 1992, 119, 150; gl. tudi str. 182, 263).⁵¹ V ta čas lahko postavimo tudi koprsko različico.

Sl. 35: Koper, nekdanji servitski samostan, križni hodnik, vodnjak

Fig. 35: Koper/Capodistria, former monastery of the Servite friars, cloister, well

Sl. 36: Benetke, Corte spechier (Sestiere di Castello), vodnjak

Fig. 36: Venice, Corte spechiera (Sestiere di Castello), well

50 Rizzi 1992, 22, v tej knjigi gl. tudi ustrezne primere na str. 90, 91, 96, 99–102, 126–128, 130, 134–136, 140, 144, 148, 150–153, 157, 160, 175, 181, 182, 185, 187, 193, 195, 197, 199, 209, 211, 219, 223–225, 233, 237, 238, 242, 256, 258, 263, 272, 274, 275, 279, 285, 286, 293, 295, 319, 331, 385. Gl. tudi vodnjak na notranjem dvorišču hiše Orlandini v Kopru, Bernik 1968, repr. 52. Vodnjaki tega tipa so npr. še na Titovem trgu v Kopru, v koprskem Pokrajinskem muzeju, ob Tartinijevem trgu v Piranu itd. Gl. npr. tudi Caprin 1905–1907, II, 189; Iveković 1928, tab. 48 b.

51 Beneški vodnjak ima reliefe na vseh štirih straneh, in sicer ima poleg dveh ščitov izklesani še dve amfori.

Sl. 37: Koper, Pokrajinski muzej, luneta
Fig. 37: Koper/Capodistria, Regional Museum, lunette

V zvezi s servitsko cerkvijo je potrebno omeniti še timpanon iz koprškega Pokrajinskega muzeja z upodobitvijo Marije z Detetom na prestolu s sv. Petrom in sv. Frančiškom (sl. 37). Marijo kronata angela, v vogalih pa sta upodobljena še naročnika. Velikost posameznih figur ustreza njihovem pomenu, donatorja v vogalih sta najmanjša, svetnika ob Mariji sta srednje velikosti, največja pa je Marija z Jezusom, ki tvori vrh trikotne kompozicije. Francesco Semi je menil, da kvalitetno izklesana luneta z *due minuscole figurine oranti* prvotno najbrž

ni bila v servitski cerkvi, kot se je sicer menilo, marveč v frančiškanski, in jo na podlagi motiva otrokove noge upravičeno vzporejal z luneto portala cerkve San Lorenzo v Vicenzi ter jo datiral v čas okoli 1350 kot delo istega umetnika (Semi 1935, 85; Semi 1937, 129);⁵² v poznejši objavi jo je pripisal Bartolomeu Bonu.⁵³ Wolfgang Wolters je opozoril na nedokumentirano provenienco reliefa, pomanjšani figuri levo in desno je prepoznal kot donatorja,⁵⁴ umetniško provenienco kiparja postavil v krog Andriola de Santija, avtorja vičenske lu-

52 Domino 1923, 20, je svetnika na desni identificiral kot sv. Antona Padovanskega, donatorja pa kot pripadnika frančiškanskega reda. V muzejskem katalogu Guida-ricordo 1926, 7, sta svetnika prepoznana kot sv. Peter in sv. Anton, figuri levo in desno kot naročnika, klerik in redovnica, v podnapisu pod sliko 2 pa je luneta pripisana neznanemu beneškemu kiparju »della fine del 1400«, kot svetnika pa sta imenovana sv. Peter in sv. Frančišek; enako sta svetnika imenovana nato v Inventario 1935, 64 (na str. 65 je luneta pripisana beneškemu mojstru in datirana v 15. stoletje), Semi 1935, 85, itd. Toesca 1951, 414, je potrdil analogije koprške lunete s kiparskim okrasjem vičenske lunete; prim. Bettini 1970, 26. Cevc 1963, 181–182 (enako Cevc 1972, 34–35; Mikuž, Strenar 1973, 31), je luneto imenoval spomenik klasičnega beneškega mehkega sloga zgodnjega 15. stoletja, poleg sv. Petra pa imenoval še sv. redovnika s križem (za sv. Frančiška ga je prepoznal v Cevc 1972, 34). Opozoril je na tipičen italijanski motiv Jezusove desne noge, donatorski figuri je imel za meniha in redovnico in dodal, da se draperija sicer podreja internacionalni melodiji mehkega sloga, toda tudi »trecentesni spomini še niso v njej ugasnili«. Semijevo datacijo v čas okoli 1350 je imel za prezgodnjo (Cevc 1963, 372, op. 214). Tudi Ekl 1982, XLVIII, je luneto, izklesano v beneškem mehkem slogu, datirala v zgodnje 15. stoletje z značilnostmi 14. stoletja, donatorja pa je še vedno imela za meniha. V Provincia Veneta 1982, 7, najdemo zapis, da je bila luneta nekdanj del portala cerkve sv. Frančiška. Žitko 1992b, 96, je luneto datiral v zgodnje 15. stoletje in donatorja prav tako imel za redovnika.

53 Semi 1975, 211, na str. 374 ima zraven avtorstva pripisan vprašaj. Enaka atribucija že pri Domino 1923, 20.

54 Kot naročnika sta figuri levo in desno imenovani že v Inventario 1935, 64.

nete, a hkrati dodal, da očitno ujemanje koprskc Marije z vicensko lahko služi le kot *terminus post quem*, in se zavzel za datacijo v tretjo četrtino 14. stoletja (Wolters 1976, 1, 183).⁵⁵

Guido Tigler pa je na podlagi noše obeh donatorjev opozoril, da gre za zakonca po imenu Pietro in Francesca, ki ju Mariji priporočata njuna imenska zavetnika. V zvezi s provenienco je bil torej mnenja, da se sv. Frančišek povezuje z donatorjem in ne s cerkvijo ali redom, tako da ni zadostnih razlogov za dvom o izročilu. Naštel je nekaj primerov upodobitev Marij s servitskih cerkva, ki pa so seveda povsem pričakovane, saj je Marija zavetnica servitov. Luneto je uvrstil v skupino od 1350 do 1370 nastalih odvodov portalne skupine iz Vicenze, zamisel za Jezusovo stegneno nogo pa bi po njegovem lahko prišla iz kakšne Andriolove knjige predlog. Luneta je po Tiglerju del beneškega kiparja, naslednika de Santija, morda import iz Benetk, in jo časovno lahko umestimo kmalu po sredini 14. stoletja (gl. Tigler 1995a, 160; Tigler 1995b; Tigler 2000a, 141–142; Tigler 2000 b; prim. Walcher 2001c).

Po mojem mnenju sta Tiglerjeva datacija in slogovna opredelitev ustrezni, previdnejši pa je potrebno biti pri definiranju prvotne lokacije lunete, saj nimamo nobene dokaza, da izvira s servitske cerkve. Prej bi pričakovali, da prihaja z minoritske. Tudi luneta, po kateri se zgleduje, je bila izklesana za vičensko cerkev manjših bratov sv. Frančiška. Portal v Vicenzi, katerega del je tudi omenjena luneta, z ikonografskimi in oblikovnimi novostmi predstavlja prvo znano kiparsko okrašeno fasado za katero od cerkva reda sv. Frančiška. Pred tem so njihove redovne cerkve v Benečiji imele v lunetah podobo Marije z Jezusom in dveh svetnikov, od katerih je bil eden sv. Frančišek, prav z vicensko luneto pa so na to mesto vstopile tudi podobe pobožno predanih, klečečih donatorjev, ki jih svetniki predstavljajo Mariji (gl. Bourdua 2004, 83).⁵⁶ Glavni razlog, ki nasprotuje

tezi, da bi bila luneta prvotno na servitski cerkvi, pa je njena datacija v tretjo četrtino 14. stoletja, saj so serviti v Koper prišli šele sto let zatem.⁵⁷

V Izoli so serviti prevzeli nekdanji benediktinski hospic, »po lastni cerkvi imenovan sv. Katarina«. Leta 1152 je tržaški škof in upravitelj koprskc škofije Bernard beneškemu opatu in samostanu sv. Jurija Velikega podaril cerkev in vas Šmarje v koprski škofiji. Kot piše Naldini (Naldini 1700, 346, gl. tudi 422–424; Naldini 2001, 252; gl. tudi str. 306–307), je zelo verjetno, »da je beneška opatija za pomoč šmarski cerkvi in za vzdrževanje njenih rent postavila ta skromni hospic v Izoli«. ⁵⁸ Doda-tudi (Naldini 1700, 346–347; Naldini 2001, 252–253; prim. Morteani 1887, 387), da je zagotovo »ta posest v Izoli obstajala vse do leta 1429, ko je škof Frančišek Biondi s pastoralno zavzetostjo skušal preprečiti nenaden odhod Antona Sarzana, ki je vodil cerkev sv. Katarine. In tako je hospic, oziroma samostan, začel prodajati prav zaradi dolge odsotnosti predstojnika.« ⁵⁹ Papež Martin V. ga je nato dodelil redu malteških vitezov,⁶⁰ ti so ga kot komendo podelili padovanskemu plemiču vitezu Dominiku Pavanellu, ta pa je hospic brez obveznosti odstopil beneškemu redu servitov, kar je papež potrdil 7. oktobra 1473 (Naldini 1700, 347; Naldini 2001, 253; prim. Moroni 1858, 173; Morteani 1887, 387; Ostojic 1965, 88; Kandler 1986, IV, 1995; Alberi 2001, 553; Pachera, Vescia 2005, 89–90; Cigui 2007 (Alisi 1943), 420–421).⁶¹ Ob Valierovi vizitaciji so bili v cerkvi štirje oltarji (Lavrič 1986, 92–93; Parentin 1997, 299). Samostan je bil ukinjen 1794 z dekretom beneškega senata (Tomšič 1999, 467)⁶² in bil tega leta uporabljen za šolske namene (gl. Tomšič 1999, 468). Leta 1898 sta bila del samostana in cerkev porušena. Na njenem mestu sta bili 1900 zgrajeni šola in enoladijska historicistična cerkev sv. Katarine. Del samostanskih prostorov, ki je bil adaptiran ob novi šoli, je ohranjen v starem desnem prizidku ob šoli. Cerkev, ki po legi in velikosti ne sledi stari, ohranja pa njeno

55 V oceni Woltersove knjige je Fisković 1977, 152, op. 12, v zvezi s koprskim reliefom »jdnog cerkvenog portala« potrdil datacijo v tretjo četrtino 14. stoletja in menil, da gre za beneški import.

56 Kompozicijsko primerljiva je tudi domnevno trečentistična luneta z beneške cerkve sv. Frančiška starejšega (Chiesa di S. Francesco Vecchio), kjer ob Mariji z Jezusom stojita sv. Janez Krstnik in sv. Pavel (?), v vogalih pa klečita sv. Frančišek in sv. Anton Padovanski ali Bonaventura, gl. Rizzi 1987, št. OAD 786.

57 Kot mi je prijazno sporočil kolega Edvilijo Gardina iz koprškega Pokrajinskega muzeja, je bila tudi po njegovem mnenju ravno zaradi časovne umestitve luneta izklesana za koprsko cerkev sv. Frančiška; provenienca iz servitske cerkve ni zapisana v nobenem od muzejskih inventarjev.

58 Kandler 1855, 23, za leto 1152 piše: *Notizia certa d' Ospizio di Benedettini in Isola*; prim. Morteani 1887, 387; Ostojic 1965, 89; Alisi 1997, 100; Cigui 2007 (Alisi 1943), 422. Žitko 2000, 16, piše, da so bile Šmarje v pristojnosti koprškega kapitlja do 1374, ko so vas odstopili redovnikom Sv. Jurija Velikega v Benetkah. Pachera, Vescia 2005, 89, op. 211, upravičeno opozarjata, da bi bil hospic lahko verjetneje povezan z benediktinskim oglejskim samostanom sv. Marije, ki mu je bila celotna Izola podarjena 1031, o tem gl. npr. Morteani 1998, 7 in nasl.; Kos 2010, 17.

59 Izolski ženski samostan sv. Katarine se v virih prvič omenja 1389 (gl. Senato misti 1889, 271). Prim. Morteani 1887, 387, ki piše, da so bile v njem najprej redovnice, nato pa benediktinci. Ostojic 1965, 88, omenja možnost, da bi bil priorat sv. Katarine morda lahko poznejše ime za izolski benediktinski samostan sv. Petra (o samostanu gl. Tomšič 1999, 471–472).

60 Kandler 1855, 48, navaja leto 1429; enako Alisi 1997, 100, 103; Alberi 2001, 553, in Cigui 2007 (Alisi 1943), 420, 421.

61 Alisi 1997, 100, 103, piše, da so serviti cerkev in priorat sv. Katarine od malteškega reda prejeli 1474; letnico 1474 navaja tudi Kandler 1855, 54 (enako Tomšič 1999, 467). Parentin 1988, 94, piše, da so serviti v Izoli imeli priorat od 1518.

62 Cigui 2007 (Alisi 1943), 421, piše, da je bil samostan razpuščen 1785. Že 1770 je v Izoli bival le še en brat, gl. Pachera, Vescia 2005, 93 (na str. 93–96 navajata, da je bil dekret izdan 7. 6. 1793).

osnovno tlorisno kompozicijo, je bila 1969 preurejena v šolsko telovadnico (Tomšič 1999, 467–468).⁶³

O cerkvi pri Naldiniju preberemo, da je »bolj ljubka kot velika in bolj okusno okrašena kot pa bogata«, o samostanu pa, da se njegova obnovljena stavba zdi »prej nova kot pa stara« (Naldini 1700, 348; Naldini 2001, 253). Tommasini pa je o servitskem samostanu zapisal, da je zgrajen sodobno, s kapnico in z lepo cerkvijo (Tommasini 1993, 198; prim. *L'archeografo* 1837, 352). Zgrajen je bil na robu starega mesta ob poti, ki je iz celine mimo mestnih vrat vodila proti župnijski cerkvi (sedanja Gregorčičeva ulica; Tomšič 1999, 467), in bil, sodeč tudi po Tommasinijevem zapisu, v 17. stoletju preurejen (prim. Tomšič 1999, 467; gl. tudi Bezek 1977, 108). Cerkev je bila enoladijska, ravno zaključena, samostan pa enonadstropen in enokrilni, naslonjen ob cerkvi proti notranjim vrtovom (Alisi 1997, 103; Tomšič 1999, 467). Srednjeveških ostankov ni vidnih.

Ob koncu pregleda samostanske stavbne dediščine avguštink, observantov, tretjerednikov in servitov do leta 1500 v slovenski Istri lahko ugotovimo, da je ohranjenega gradiva malo. Razen koprške gregoritske in izolske servitske cerkve se je od drugih cerkva in samostanov obravnavanih redov ohranil vsaj del njihove srednjeveške zasnove ali kamnoseške opreme. Še najbolj sta ohranjena poznogotsko krilo križnega hodnika koprškega servitskega samostana in bernardinski prezbiterij observantske cerkve. Čeprav je iztrgana iz prvotnega konteksta, je vendarle dragocena tudi zbirka stavbne plastike v cerkvi sv. Ane, Pokrajinskem muzeju in stolnici v Kopru. Kot je pokazala pričujoča raziskava, je bila samostanska stavbna dediščina do leta 1500 v slovenski Istri s tlorisnimi koncepti ter stavbnim in kamnoseškim oblikovanjem tesno povezana z Benetkami in tamkajšnjo tako redovno kakor tudi neredovno umetnostno produkcijo.

63 Pachera, Vescia 2005, 12, 96, pišeta, da je bila cerkev zaradi izgradnje nove šole podrti 1879 (str. 12) oziroma 1897 (str. 96) in da je bila nova cerkev posvečena 1900, od 1970 pa uporabljena za telovadnico.

MEDIEVAL ARCHITECTURAL HERITAGE OF THE AUGUSTINIAN NUNS, OBSERVANTS, THIRD ORDER OF SAINT FRANCIS AND SERVITES IN SLOVENIAN ISTRIA

Mija OTER GORENČIČ

Research Centre of the Slovenian Academy of Science and Arts, SI-1000 Ljubljana, Novi trg 2
e-mail: moter@zrc-sazu.si

SUMMARY

In 1318, the Bishop of Koper included the sisters' community at St. Blaise Church in the order of the Augustinian nuns. The north and south medieval church walls comprise lesens and base mouldings, which corresponds with the north Italian churches of Augustinian order. The original ground plan of the church in Koper perhaps resembled Augustinian church of St. Euphemia in Verona, dating between the late 13th and early 14th century.

In 1452 a monastery of Observant friars was built outside the walls of Piran, in Bernardin. Square rib-vaulted presbytery of the one aisle monastery church has survived until today, together with the triumphal arch. Types of capitals and corbels, and other architectural details correspond Venetian architecture and architectural sculpture of High Gothic period.

St. Anne's Church in Koper, the church of the Observants, was built between 1492 and 1513. Its original ground plan remains unknown; perhaps it resembled the church in Bernardin. The church interior comprises several capitals and a corbel of unknown provenance. Some of them are related to the capitals in the Bernardine presbytery and to individual capitals in the Regional Museum Koper and Koper Cathedral.

There are no known medieval remains of the monastery of the Third order of St. Francis.

In 1453, the Servite friars settled at the church of St. Martin and Benedict in Koper, which was subsequently extended. In 1521, the construction of a new church began. According to Fini's ground plan, the church comprised one aisle with semi-circular apse, which corresponds with the unpreserved Servite church of San Giacomo alla Zueca in Venice, consecrated in 1371. The monastery façade reveals a walled-up portal with oculus above it; most probably this was the entrance to the church. In the period until 1500 we can also include the west wing of the cloister and its architectural sculpture, including a capital in the Regional Museum Koper. In the cloister garden a typical Venetian well (vera da pozzo) is preserved. Among the Venetian wells it resembles most closely the one in Corte spechiera in Sestiere di Castello from the 15th century. To the same period we can also date the well in Koper. The lunette kept in the Regional Museum in Koper most probably originates from the minorite church, as it dates to the beginning of the third quarter of the 14th century, while it is known that Servite friars settled in Koper a century later.

In Izola, Venetian Servites took over the Benedictine hospice. There are no known medieval remains of this monastery.

Key words: Middle Ages, architecture, architectural sculpture, monasteries, Augustinian nuns, Observants, Franciscans, Third Order of Saint Francis, Servite friars, Order of Friars minor Conventual

VIRI IN LITERATURA

- Alberi, D. (2001):** Istria. Storia, arte, cultura. Trieste, Lint.
- Alisi, A. (1955):** Pirano. La sua chiesa, la sua storia. S. l., s. n.
- Alisi, A. (1997):** Istria. Città minori. Trieste, Italo Svevo.
- Alisi, A. (2006):** Cerkev in samostan svete Ane v Koprju. Muzej umetnin. Nova Gorica, Branko. (Original izšel leta 1910.)
- L'archeografo (1837):** L'archeografo triestino raccolta opuscoli e notizie per Trieste e per l'Istria. Archeografo triestino, 4. Trieste.
- Arslan, E. (1970):** Venezia gotica. L'Architettura Civile Gotica Veneziana. Milano, Electa.
- Ascoltato per voi (2011):** Ascoltato per voi. Archivio. <http://www.natisone.it/ascoltato/archivio/ascoltato2001/ascoltato18.htm> (19. 7. 2011).
- Badoer, P. M. (1934):** Un miracolo a Capodistria nel 1607. La Porta Orientale, Rivista mensile di studi sulla guerra e di problemi Giuliani e Dalmati, 4, 3–4. Trieste, 247–252.
- Bassi, E. (1997):** Tracce di chiese veneziane distrutte. Ricostruzioni dai disegni di Antonio Visentini. Venezia, Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti.
- Benedik, M. (2005):** Redovništvo v Primorju. Studia Historica Slovenica, 5, 1–3. Maribor, 133–150.
- Bernik, S. (1968):** Organizem slovenskih obmorskih mest. Koper, Izola, Piran. Ljubljana, Mladinska knjiga; Piran, Medobčinski zavod za spomeniško varstvo.
- Bernik, J., Hoyer, S. A., Prohinar, V., Simerl, S. (2005):** Konservatorski program za prenovo samostana sv. Ane v Koprju. Piran, ZVKDS, OE Piran (tipkopis).
- Bettini, S. (1970):** La Chiesa degli Eremitani di Padova I. La Chiesa degli Eremitani di Padova. V: Bettini, S., Puppi, L.: La Chiesa degli Eremitani di Padova. Vicenza, Pozza, 1–52.
- Bezsek, V. (1977):** Analitični inventar fonda občine Izola. D. 1, Obdobje od 1775–1848. Koper, Pokrajinski arhiv.
- Biltin Tome, E. (1975):** Poročilo o arheoloških zaščitnih izkopavanjih na Bernardinu v Piranu. Piran, MZSV Piran (tipkopis).
- Bonin, Z. (2003):** Koprski samostan svete Klare. Kronika, Časopis za slovensko krajevno zgodovino, 51, 2. Ljubljana, 121–150.
- Bourdua, L. (2004):** The Franciscans and art patronage in late medieval Italy. Cambridge, Cambridge University Press.
- Budinich, C. (1916):** Spitzbogige Bauwerke in Istrien und den angrenzenden Gebieten. Jahrbuch des kunsthistorischen Institutes der k. k. Zentralkommission für Denkmalpflege, 10, Beiblatt. Wien, 5–68.
- Bugarič, B. (2004):** Procesi v mestnih jedrih. Primer umeščanja univerzitetnega programa v historično mestno jedro Kopra. Annales, Series historia et sociologica, 14. Koper, 409–428.
- Bvdinis, C. (1928):** Dal Carnaro al Frivli. Architettvre caratteristiche. Trieste, Casa Editrice „Parnaso“.
- Caprin, G. (1905–1907):** L'Istria nobilissima, I–II. Trieste, F. H. Schimpff.
- Cevc, E. (1963):** Srednjeveška plastika na Slovenskem od začetkov do zadnje četrtine 15. stoletja. Ljubljana, Slovenska matica.
- Cevc, E. (1972):** Gotska plastika 15. stoletja v Koprščini in njenem zaledju. V: Mikuž, J.: Srečanje umetnostnih zgodovinarjev treh dežel na temo Slikarstvo, kiparstvo in urbanizem ter arhitektura v Slovenski Istri, v Koprju, 14. in 15. aprila 1971. Koper, Kulturna skupnost in svet za kulturo občine, 33–48.
- Cherini, A. (1995):** I Servi di Maria a Capodistria. Da convento a caserma e a ospedale. Trieste, A. Cherini.
- Cigui, R. (2007):** »I Benedettini nella Venezia Giulia« di Antonio Alisi. Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria, 37. Trieste, 401–467.
- Curk, J., Vidmar, P., Radovanovič, S. (2008):** Samostani na Slovenskem do leta 1780. Maribor, Ostroga.
- Cuscito, G. (1982):** L'insediamento francescano in Istria. Lineamenti storiografici. V: Provincia Veneta dei Frati Minori e del Comitato Capodistriano per le celebrazioni: Beato Monaldo di Giustinopoli 1210–1280 ca. Atti raccolti in occasione del VII centenario del suo transito. Trieste, s. n., 29–56.
- Darovec, D. (2001):** Koprška škofija in Slovani od srednjega do novega veka. Acta Histriae, 9, 1. Koper, Milje, 73–120.
- De Franceschi, C. (1879):** L'Istria. Note storiche. Parenzo, s. n.
- Domino, I. (1923):** Il civico Museo di storia ed arte di Capodistria. Padova, s. n.
- Dorigo, W. (2003):** Venezia romanica. La formazione della città medioevale fino all'età gotica, 1. Verona, Cierre Edizioni.
- Drinovec, J., Hojer, S. (1972):** Piran. Cerkev in samostan sv. Bernardina. Spomeniška valorizacija. Piran, ZVKDS, OE Piran (tipkopis).
- Ekl, V. (1982):** Gotičko kiparstvo u Istri. Zagreb, Grafički zavod Hrvatske.
- Ferrari, M., Bocchina Antoniazio, A. (1955):** Case gotico veneziane in Istria. Trieste, Stabilimento Tipografico Nazionale.
- Fisković, I. (1977):** Uz knjigu W. Woltersa »La scultura veneziana gotica 1300–1460«. Peristil, Zbornik radova za povijest umjetnosti i arheologiju, 20. Zagreb, 145–162.
- Folnesics, H., Planiscig, L. (1916):** Bau- und Kunstdenkmale des Küstenlandes. Wien, Schroll.
- Forconi, U. M. (1972–1975):** Chiese e conventi dell'Ordine dei servi di Maria. Quaderni di notizie, 1–14. Viareggio, Tipografia Bertolozzi & Figli.
- Frančiškani v Sloveniji (2011):** Frančiškani v Sloveniji. Slovenska frančiškanska provinca sv. Križa. <http://franciskani.rkc.si/?id=45&fmod=2> (6. 5. 2011).

Franzoi, U., Di Stefano, D. (1976): Le chiese di Venezia. Venezia, Alfieri.

Godina, M. (1939): Samostani štajerske minoritske province (razen ptujskega). V: Pax et bonum. Spominski listi posvečeni sedemstoletnici minoritskega samostana v Ptuj. Ptuj, Minoritski samostan, 37–52.

Guček, M. (2000): Koper, nekdanji servitski samostan, križni hodnik. V: Štefanac, S. et al.: Dioecesis Justinopolitana. Spomeniki gotske umetnosti na območju koprške škofije. Ljubljana, Pokrajinski muzej Koper, 124–125.

Guida-ricordo (1926): Guida-ricordo del museo civico di storia e d'arte di Capodistria. S. I., s. n.

Hoyer, S. A. (2002): Servitski samostan v Koprju Santa Maria delle Grazie (1453–1792). Dokumentacija konservatorskega programa za prenovu. V: Hoyer, S. A.: Kultura na narodnostno mešanem ozemlju slovenske Istre. Varovanje naravne in kulturne dediščine na področju konservatorstva in muzeologije. Ljubljana, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 167–189.

Hoyer, S. A. (2006): Koper, cerkev sv. Ane in samostan. Varstvo spomenikov. Poročila, 42/05. Ljubljana, 67.

Hoyer, S. A. (2008): Koper, cerkev sv. Ane in samostan. Varstvo spomenikov. Poročila, 44/07. Ljubljana, 95.

Hundsichler, H. (1982): Johannes Kapistran. Franziskanische Observanz, Rettung Europas, Sachkultur. V: Kühnel H. et al.: 800 Jahre Franz von Assisi. Franziskanische Kunst und Kultur des Mittelalters. Wien, Amt der NÖ Landesmuseum, Abt. III/2, Kulturabteilung, 200–212.

Imesch-Oehry, K. (1991): Die Kirchen der Franziskanerobservanten in der Lombardei, im Piemont und im Tessin und ihre Lettnerwände, Architektur und Dekoration. Essen, Die Blaue Eule.

Inventario (1935): Inventario degli oggetti d'arte d'Italia. Provincia di Pola. Roma, Ministero dell'educazione nazionale, Direzione generale antichità e belle arti.

Iveković, Č. M. (1928): Gradjevinski i umetnički spomenici Dalmacije. Beograd, Jadranska Straža.

Kajfež, T. (2007): Poročilo o zaščitnih arheoloških sondažnih raziskavah na območju samostana sv. Ane v Koprju. Koper, ZVKDS, OE Piran (tipkopis).

Kandler, P. (1855): Indicazioni per riconoscere le cose storiche del Litorale. Trieste, Lloyd.

Kandler, P. (1879): Pirano. Monografia storica. Parenzo, s. n.

Kandler, P. (1986): Codice diplomatico istriano, 1–5. Trieste, Riva.

Kandler, P. (1995): Pirano. Trieste, MGS Press Editrice.

Kontestabile Rovis, M. (2001): Urad domen Koper 1807–1878 s priključenimi spisi. Pomorska sanitetna deputacija Koper 1819–1850. Koper, Pokrajinski arhiv.

Kos, D. (2010): Stari izolski statut od 14. do 18. stoletja. Prevod s študijo. Koper, Univerza na Primor-

skem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.

Krizmanić, A. (2001): Sviluppo architettonico del complesso francescano a Pola. Hortus artium medievalium, Journal of the International Research Center for Late Antiquity and Middle Ages, 7. Zagreb, 77–100.

Lavrič, A. (1986): Vizitacijsko poročilo Agostina Valiera o koprski škofiji iz leta 1579. Ljubljana, ZRC SAZU, Umetnostnozgodovinski inštitut.

Lavrič, A. (1989): Podoba Koprja v vizitacijskem poročilu veronskega škofa Agostina Valiera. V: Guštin, M.: Koper med Rimom in Benetkami. Prispevki k zgodovini Koprja. Koper, Pokrajinski muzej, 65–72.

Lieberman, R. (1982): Renaissance Architecture in Venice 1450–1540. London, Muller.

Manara, F. (1910): Il convento di Sant'Anna di Capodistria. V: Miscellanea di studi in onore di Attilio Hortis. Trieste, Il comitato promotore, 331–336.

Manzuoli, N. (1611): Nova descrizione della Provincia dell'Istria con la vita delli santi, et sante di detta prouincia raccolte dalle legende loro antiche, autentiche conservate nelli archivi delle chiese, nelle quali risposano le reliquie loro. Venetia, appresso Giorgio Bizzardo.

Maračić, L. A. (1992): Franjevci konventualci u Istri. U povodu 750. obljetnice smrti Bl. Otona iz Pule. Pazin, Istarsko književno društvo Juraj Dobrila.

Maračić, L. A. (2001): Maleni i veliki. Franjevci konventualci u Istri. Zagreb, Provincijalat franjevac konventualaca.

Marković, P. (1995): Kasnosrednjovjekovni kapiteli u Istri (XIII.–XVI. st.). Problemi gotičke arhitektonske plastike. Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet (tipkopis magistrskega dela).

Marković, P. (2000): Koperska klesarska radionica i donji dio pročelja katedrale u Koprju. Annales, Series historia et sociologica, 20. Koper, 83–102.

Marušič, G. (1989): Koper v času Napoleona (1805/6–1813). Kronika, Časopis za slovensko krajevno zgodovino, 37, 1–2. Ljubljana, 58–66.

Mavrič, M. (1973): Popis del za rekonstrukcijo cerkve in zunanja ureditev terase Bernardin. Piran, MZSV Piran (tipkopis).

Mikuž, J., Strenar, L. (1973): Pokrajinski muzej Koper. Koper, Pokrajinski muzej.

Moroni, G. (1858): Dizionario di erudizione storico-ecclesiastica da S. Pietro sino ai nostri giorni. Specialmente intorno ai principali santi, beati, martiri, padri, ai sommi pontefici, cardinali e più celebri scrittori ecclesiastici etc., 91. Venezia, Tipografia Emiliana.

Morteani, L. (1887): Isola ed i suoi statuti. Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria, 3. Trieste, 353–388.

Morteani, L. (1984): Notizie storiche della città di Pirano. Trieste, La Voce di San Giorgio.

Morteani, L. (1998): Isola. Isola, Mandracchio.

Mzsv Piran (1973a): Adaptacija in sanacija cerkve sv. Bernardina. Piran, Medobčinski zavod za spomeniško varstvo (tipkopis).

Mzsv Piran (1973b): Restavracija in prezentacija samostanskega kompleksa sv. Bernardina in zunanja ureditev bernardinske terase. Tehnično poročilo. Piran, Medobčinski zavod za spomeniško varstvo (tipkopis).

Mzvnkd Piran (2000): Koper, Santorijeva 9. Konservatorski program za prenovo nekdanjega servitskega samostana v Kopru. Piran, MZVNKD Piran (tipkopis).

Naldini, P. (1700): Corografia ecclesiastica o sia descrizione della città e della diocesi di Giustinopoli detto volgarmente Capo d'Istria. Bologna, Forni editore.

Naldini, P. (2001): Cerkevni krajepis ali opis mesta in škofije Justinopolis ljudsko Koper. Koper, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije Koper, Škofija Koper.

Ostojić, I. (1965): Benediktinci u Hrvatskoj i ostalim našim krajevima. Sv. 3. Split, Benediktinski priorat Tkon.

Oter Gorenčič, M. (2007): Romanska in zgodnjegotska stavbna plastika na Slovenskem. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta (tipkopis doktorske disertacije).

Oter Gorenčič, M. (2012): Samostanska stavbna dediščina benediktincev, dominikancev, manjših bratov sv. Frančiška in klaris v slovenski Istri. *Annales, Series historia et sociologica*, 22. Koper, 555–588.

Pachera, S. M., Vescia, T. M. (2005): I Servi di Maria in Istria. Trieste, Italo Svevo.

Parentin, L. (1982): Il francescanesimo a Trieste e in Istria nel corso dei secoli. Trieste, Comitato triestino per l'ottavo centenario della nascita di San Francesco.

Parentin, L. (1988): Ordini religiosi a Trieste e in Istria. Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria, n. s. 36. Trieste, 77–96.

Parentin, L. (1997): La visita a Capodistria di Agostino Valier. Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria, n. s. 45. Trieste, 245–345.

Pedani, M. P. (1985): Monasteri di agostiniane a Venezia. *Archivio Veneto*, s. 5, 124/125, 160. Venezia, 35–78.

Pistilli, P. F. (1994): Eremiti di S. Agostino. V: Romanini, Angiola Maria: *Enciclopedia dell'Arte Medievale*. Roma, Ist. della Enciclopedia Italiana, 847–853.

Pistilli, P. F. (2000): Gli inizi dell'architettura agostiniana nell'Italia settentrionale. V: Centro Studi Agostino Trapè: *Per corporalia ad incorporalia*. Spiritualità, agiografia, iconografia e architettura nel medioevo agostiniano. Atti del convegno. Tolentino, Biblioteca Egidiana, 41–62.

Prelog, M. (1957): Poreč. Grad i spomenici. Beograd, Kolarčev narodni univerzitet.

Prohinar, V. (2003): Arhitektura koprskih samostanov. Spomeniškovarstvena problematika prenove. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta (tipkopis seminarske naloge).

Prohinar, V. (2005): Samostan sv. Ane v Kopru, EŠD 3775. Zgodovinski oris, topografski opis, stavbnozgodovinski razvoj, predvidene raziskave in spomeniškovarstvena izhodišča za prenovo. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta (tipkopis diplomske naloge).

Provincia Veneta (1982): Provincia Veneta dei Frati Minori e del Comitato Capodistriano per le celebrazioni: Beato Monaldo di Giustinopoli 1210–1280 ca. Atti raccolti in occasione del VII centenario del suo transito. Trieste, s. n.,

Pucer, A. (2005): Popotovanje po slovenski Istri. Koper, Libris.

Radminič Bonin, Z. (2009): Bratovščine v severozahodni Istri v obdobju Beneške republike. Koper, Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije Koper (tipkopis doktorske disertacije).

Rizzi, A. (1987): Scultura esterna a Venezia. *Corpus delle Sculture Erratiche all'aperto di Venezia e della sua Laguna*. Venezia, Stamperia di Venezia.

Rizzi, A. (1992): Vere da pozzo di Venezia. I puteali pubblici di Venezia e della sua laguna. Venezia, Stamperia di Venezia.

Rossi, G., Sitran, G. (2008): Portali a Venezia. Funzioni, forme, materiali nelle opere di aspetto romanico e gotico. *Sommacampagna (Verona), Cierre Edizioni*.

Rossini, M. C. (2000): L'architettura conventuale eremitana nelle Marche tra Duecento e Trecento. Primi dati di un censimento. V: Centro Studi Agostino Trapè: *Per corporalia ad incorporalia*. Spiritualità, agiografia, iconografia e architettura nel medioevo agostiniano. Atti del convegno. Tolentino, Biblioteca Egidiana, 85–100.

Ruskin, J. (1900): The stones of Venice, 1–3. London, George Allen.

Schenkluhn, W. (2000): Architektur der Bettelorden. *Die Baukunst der Dominikaner und Franziskaner in Europa*. Darmstadt, Primus.

Schuller, M. (2000): Le facciate dei palazzi medioevali di Venezia. Ricerche su singoli esempi architettonici. V: Valcanover, F., Wolters, W.: *L'architettura gotica veneziana*. Venezia, Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti, 281–350.

Semi, F. (1930): Capodistria. Guida storica ed artistica. Capodistria, Cartoleria Antonio Tommasi.

Semi, F. (1935): L'arte in Istria. Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria, 47. Trieste, 21–121.

Semi, F. (1937): L'arte in Istria. Pola, Società istriana di archeologia e storia patria.

Semi, F. (1975): Capris, Iustinopolis, Capodistria. La storia, la cultura e l'arte. Trieste, Lint.

Senato misti (1889): Senato misti. Cose dell'Istria. Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria, 5. Trieste, 265–318.

Stele, F. (1960): Umetnost v Primorju. Ljubljana, Slovenska matica.

Šamperl, J. (2002b): Življenje in delo frančiškovihi bratov v Piranu v Carpacciovem času. V: Šamperl, J.: *Še nekaj prispevkov za kroniko samostana sv. Frančiška v*

Piranu. Piran, Minoritski samostan sv. Frančiška, Frančiškova družina, 145–148.

Šašel, J. (1989): Koper. V: Guštin, M.: Koper med Rimom in Benetkami. Prispevki k zgodovini Kopra. Koper, Pokrajinski muzej, 5–14.

Štefanac, S. (2000a): Sakralna arhitektura. V: Štefanac, S. et al.: Dioecesis Justinopolitana. Spomeniki gotske umetnosti na območju koprške škofije. Ljubljana, Pokrajinski muzej Koper, 100–105.

Štefanac, S. (2000b): Kiparstvo 15. stoletja. V: Štefanac, S. et al.: Dioecesis Justinopolitana. Spomeniki gotske umetnosti na območju koprške škofije. Ljubljana, Pokrajinski muzej Koper, 144–151.

Štefanič, V. (1956): Glagoljaši u Kopr. Starine, 46. Zagreb, 203–329.

Šumi, N. (1966): Arhitektura 16. stoletja na Slovenskem. Ljubljana, Slovenska matica.

Tamaro, A. (1910): Pirano. Trieste, La libreria Giuseppe Mayländer.

Tigler, G. (1995a): Kiparstvo 14. stoletja v Kopr. V: Höfler, J.: Gotika v Sloveniji. Ljubljana, Narodna galerija, 160–161.

Tigler, G. (1995b): Portalna luneta: Madona z otrokom na prestolu med donatorjem in njunima patronoma. V: Höfler, J.: Gotika v Sloveniji. Ljubljana, Narodna galerija, 163–165.

Tigler, G. (2000a): Kiparstvo 14. stoletja. V: Štefanac, S. et al.: Dioecesis Justinopolitana. Spomeniki gotske umetnosti na območju koprške škofije. Ljubljana, Pokrajinski muzej Koper, 140–143.

Tigler, G. (2000b): Portalna luneta s podobo Marije z detetom med donatorjema in njunima zavetnikoma. V: Štefanac, S. et al.: Dioecesis Justinopolitana. Spomeniki gotske umetnosti na območju koprške škofije. Ljubljana, Pokrajinski muzej Koper, 173–175.

Toesca, P. (1951): Storia dell'arte classica e italiana. Il trecento. Torino, Unione Tipografica Editrice Torinese.

Tommasini, G. F. (1993): Zgodovinski komentarji o Istri. Ljubljana, Kres.

Tomšič, D. (1999): Razvoj cerkvene arhitekture župnije sv. Mavra v Izoli. Annales, Series historia et sociologica, 18. Koper, 459–478.

Urbani, E. (2002): Storia e architettura delle chiese dei Servi di Santa Maria di fondazione trecentesca in area veneta: Venezia (1316), Verona (1324), Treviso (1346) e Padova (1392). Studi storici dell'Ordine dei Servi di Maria, 50, 1/2. Roma, 7–140.

Van der Ploeg, K. (2000): Appunti sugli insediamenti urbani degli Agostiniani in Toscana. V: Centro Studi Agostino Trapè: Per corporalia ad incorporalia. Spiritualità, agiografia, iconografia e architettura nel medioevo agostiniano. Atti del convegno. Tolentino, Biblioteca Egidiana, 63–76.

Venturini, D. (1906): Guida storica di Capodistria. Capodistria, Benedetto Lonzar.

Virgilio Viaggi (2011): Virgilio Viaggi. Friuli Venezia Giulia. Udine. <http://www.globopix.net/fotografie/friuli/udine/chiesa-di-s-francesco.html> (19. 7. 2011).

Walcher, M. (2001a): Chiesa di Sant'Anna. V: Pavanello, G., Walcher, M.: Istria. Città maggiori. Capodistria, Parenzo, Pirano, Pola. Opere d'arte dal Medioevo all'Ottocento. Trieste, Università degli Studi; Mariano del Friuli (GO), Edizioni della Laguna, 65–66.

Walcher, M. (2001b): Intagliatore locale, fine XV–inizi XVI secolo. Stali del coro. V: Pavanello, G., Walcher, M.: Istria. Città maggiori. Capodistria, Parenzo, Pirano, Pola. Opere d'arte dal Medioevo all'Ottocento. Trieste, Università degli Studi; Mariano del Friuli (GO), Edizioni della Laguna, 72–73.

Walcher, M. (2001c): Scultore veneto, XIV secolo. Lunetta con Madonna in trono, santi e committenti. V: Pavanello, G., Walcher, M.: Istria. Città maggiori. Capodistria, Parenzo, Pirano, Pola. Opere d'arte dal Medioevo all'Ottocento. Trieste, Università degli Studi; Mariano del Friuli (GO), Edizioni della Laguna, 127–128.

Wolters, W. (1976): La scultura veneziana gotica (1300–1460), 1–2. Venezia, Alfieri.

Zangirolami, C. (1962): Storia delle chiese, dei monasteri, delle scuole di Venezia rapinate e distrutte da Napoleone Bonaparte. Mestre, Vianelli.

Zorzi, A. (1971): Venezia scomparsa, 2. Repertorio degli edifici veneziani distrutti, alterati o manomessi. Milano, Electa Ed.

Zorzi, A. (2001): Venezia scomparsa. Milano, Oscar Mondadori.

Zvkds Oe Piran (2009): Servitski samostan Koper. Program predhodnih raziskav pred izdelavo projektne dokumentacije. Piran, Zavod za varstvo kulturne dediščine, Območna enota Piran (tipkopis).

Žák, A. (1911): Österreichisches Klosterbuch. Statistik der Orden und Kongregationen der katholischen Kirche in Österreich. Wien, Leipzig, Verlag von Heinrich Kirsch.

Žitko, S. (1989): Koprski obzidni pas in mestni tloris na karti Giacoma Fina iz leta 1619. Kronika, Časopis za slovensko krajevno zgodovino, 37, 1–2. Ljubljana, 37–45.

Žitko, S. (1992b): Umetnostna in kulturna podoba skozi stoletja. V: Žitko, S. et al.: Koper. Koper, Skupščina občine, Izvršni svet, 73–121.

Žitko, S. (2000): Koprška škofija in njeno ozemlje ob koncu srednjega veka. V: Štefanac, S. et al.: Dioecesis Justinopolitana. Spomeniki gotske umetnosti na območju koprške škofije. Ljubljana, Pokrajinski muzej Koper, 13–26.

Žitko, S. (2002): Delovanje in razvoj muzejske ustanove po letu 1945. V: Hočevar, J.: Zbornik ob 90. jubileju Pokrajinskega muzeja Koper 1911–2001. Koper, Pokrajinski muzej, 77–103.

Žitko, S. (2012): Glagoljaški samostan v Kopr. Annales, Series historia et sociologica, 22. Koper, 523–532.

Žnidaršič, D. (1996): Zgodovinski oris samostana sv. Ane v Kopr. Poročila Slovenske frančiškanske province sv. Križa, 50, 4. Ljubljana, 24–26.